

308167

A FÖLSZABADULT ORSZÁGRÉSZEK KÖZGAZDASÁGI JELENTŐSÉGE

A KATOLIKUS NYÁRI EGYETEMEN ESZTERGOMBAN
1939 JULIUS 1-ÉN, 3-ÁN, 4-ÉN ÉS 5-ÉN TARTOTT NÉGY ELŐADÁS

ÍRTA:

DR. NEUBAUER GYULA

EGYETEMI C. NY. RK. TANÁR

A PÉCSI ERZSÉBET TUDOMÁNYEGYETEMEN,

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA, A SZENT ISTVÁN AKADÉMIA,

A ROYAL ECONOMIC SOCIETY (LONDON), AZ ECONOMETRIC SOCIETY (CHICAGO),

AZ INSTITUT INTERNATIONAL DE SOCIOLOGIE (PARIS), STB. TAGJA

PÉCS, 1940

A DANUBIA KÖNYVKIADÓ R.T. KIADÁSA

Nagymiltóság

*Dr. István Bárány m. kir. sz. tanár
kalkomiai tanár úrnak*

mag. sz. tanár

Neubauer

A FÖLSZABADULT ORSZÁGRÉSZEK KÖZGAZDASÁGI JELENTŐSÉGE

A KATOLIKUS NYÁRI EGYETEMEN ESZTERGOMBAN
1939 JULIUS 1-ÉN, 3-ÁN, 4-ÉN ÉS 5-ÉN TARTOTT NÉGY ELŐADÁS

ÍRTA:

DR. NEUBAUER GYULA

EGYETEMI C. NY. RK. TANÁR

A PÉCSI ERZSÉBET TUDOMÁNYEGYETEMEN.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA, A SZENT ISTVÁN AKADÉMIA,
A ROYAL ECONOMIC SOCIETY (LONDON), AZ ECONOMETRIC SOCIETY (CHICAGO),
AZ INSTITUT INTERNATIONÁL DE SOCIOLOGIE (PARIS), STEB. TAGJA

PÉCS, 1940

A DANUBIA KÖNYVKIADÓ R.T. KIADÁSA

338167

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Felelős kiadó: Dr. Neubauer Gyula.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT

A nyomdáért felelős: Wessely Károly igazgató.

338(139-14) „1939” ✓

I. Az ország és a nemzet.

A történelmi Magyarország 325 ezer négyzetkilométernyi kiterjedésű területén az 1910. évi népszámlálás adatai szerint 21 millió ember élt. Ha a világháború emberveszteségei és a békeszerződések politikai változásai közbe nem jöttek volna, akkor az 1920. évi népszámlálás körülbelül 23 millió embert talált volna a Kárpátok övezte ősi magyar földön. 1910-ben egy négyzetkilométerre átlag 64 ember jutott. Tíz év multával ez az átlagos népsűrűség 70 főre emelkedett volna. Ám a sors nem akarta, hogy így legyen. A világháború véráldozatait követő trianoni békeszerződés csak 93 ezer négyzetkilométert hagyott meg Magyarországnak és ezen a területen az 1920. évi népszámlálás már csak 8 millió lelket számolt össze. Az egy négyzetkilométerre eső átlagos népsűrűség ellenben 86 főre emelkedett a csonka hazában, ami azt mutatja, hogy az ország legsűrűbben lakott részei maradtak meg, amelyeken lakók megélhetésének alapja nyilván nemcsak a megmaradt országterület volt, hanem az egész történelmi Magyarország. Növelte ezt az úgyis meglevő aránytalanságot a menekültek serege, akik javarészt az elszakított területeken állásukat elvesztő köztisztviselők közül kerültek ki. Az 1930. évi népszámlálás idején 8.7 millió ember élt a csonka hazában, tehát egy négyzetkilométeren átlag már 95 fő. Joggal feltehető volt, hogy 1940-re ez az átlagos népsűrűség már eléri a 100 főt, ami aránytalanul magas egy túlnyomórészt mégis csak mezőgazdasági foglalkozású országban. Gondoljunk csak arra, hogy a nagy gyarmatbirodalom fölött rendelkező Franciaország átlagos népsűrűsége 76 fő, a fejlett mezőgazdaságáról méltán híres és az angol piacok kedvezően fekvő Dániáé 85, a hozzánk hasonlóan megcsonkított ipari Ausztriáé pedig, közel kétmillió fő városával, Béccsel, együtt is, csak 80. Csonka Magyarország nemcsak Európának, hanem az egész világnak is egyik legsűrűbben lakott országává lett, amelynek népsűrűségét lényegesen csak a nagy kiterjedésű gyarmatok birtokában levő, túlnyomórészt ipari és kereskedelmi foglalkozást űző és a világgazdaság középpontját alkotó nyugat-

európai tengerpartvidékhez közeleső népek, belgák, hollandok és angolok, valamint a világpolitika nagy elégedetlenjei, japánok, németek és olaszok haladták meg, míg Kína, Csehszlovákia és Svájc alig számottevő többlettel szorították Csonkamagyarországot a világ legsűrűbben lakott részei rangsorában a tizedik helyre.

Az arány és összefüggés népesség és terület között természetesen nem olyan egyszerű, hogy minden négyzetkilométeren körülbelül ugyanannyi embernek lehetne megélhetést találni. Egész más értéke van egy kopár, meredek karsztvidéknek, egy homokos sivár pusztaságnak, egy zombékos, lápos ingoványnak, mint egy fekete, zsíros termőföldnek vagy egy energiákban és nyersanyagokban gazdag bányavidéknek. Egész más életlehetőségeket nyújt egy a nagy néptömörülésekhez, kereskedelmi gócpontokhoz közeleső, azokkal jó közlekedési kapcsolatban levő terület, mint az, amely fel nem tárt, be nem népesült, ki nem épített területekhez esik közel és közlekedési hálózata még kifejlesztésre vár. Az ember települési lehetőségei szempontjából az éghajlat sem közömbös. Az egyenlítő tájára, Afrika, Délamerika belsejére eső területek javarésze a maga párás és forró, mérges gőzökkel és mérges rovarokkal is telített légkörében a fehér ember letelepedésére alig alkalmas, a színes embert pedig a kulturális haladásra és különös erő kifejtésre úgyszólván képtelenné teszi. De ha mindezekkel a körülményekkel számolunk is és a terület, valamint a népesség viszonyát csak az egyéb feltételek mérlegelésével bírálhatjuk is el, akkor is megmarad a nagy tanulsága annak, hogy mit jelent egy terület népsűrűsége az életlehetőségek szempontjából, mert hiszen kétségtelen tény, hogy a mégoly termőképes és kultúrált földön, a mégoly kedvező fekvés és közlekedési kapcsolat mellett is minden egyes földterületen véges határa van annak az ember számnak, amely azon a területen meghatározott életszínvonal mellett megélhetést találhat. Amikor azt halljuk, hogy Európa átlagos népsűrűsége négyzetkilométerenként 51, Ázsiáé 27, Észak-amerikáé 8, Délamerikáé és Afrikáé 4 és fél, Ausztráliáé és Óceániáé pedig 1, már önkéntelenül is érezzük, hogy ez a különbség nem csupán a természeti életlehetőségek különbségét juttatja kifejezésre az egyes világrészek között, hanem a történelmi multnak és a politikai hatalomnak jelentékeny különbségeiből is állott elő. A nagy gyarmatbirodalmak fölött rendelkező országok nagy népsűrűsége is csak azzal válik lehetségessé és emberi megítélésünk számára érthetővé, ha az anyaország túlszűfolttségéhez hozzáképezzük az egészen gyér lakosságú gyarmatbirodalom gaz-

dasági erőforrásait, amelyek a sűrűn lakott központok magas életszínvonalát létrehozták és biztosítják. Így mindjárt egészen más képet nyerünk Belgiumnak 269.2-es népsűrűségéről, ha tudjuk, hogy Kongóval együtt az átlagos népsűrűség már leszáll 7.3-ra, Angliának és Walesnek 263.4-es népsűrűsége már egészen másként hangzik, ha Skóciával 194.5-re, az egész brit birodalommal pedig 14.7-re száll alá. Még Hollandiának 253.5-es népsűrűségéből is csak 33.3 lesz a gyarmatokkal. Már Japánnál és Olaszországnál csak a jövő fejlődési lehetőségeit tárja fel, ha azt mondjuk, hogy Japánnak 177.7-es népsűrűségét a hozzá gazdasági és politikai függő helyzetbe jutott Mandzsúria birtoka 69-re szállítja alá, Olaszország 136.9-es népsűrűségét pedig az Abesszíniával is megnövekedett gyarmatbirodalom 17.5-re csökkentheti. A 69-es népsűrűségű Nagy Japán Kínában még újabb lehetőségeket keres, Olaszországra pedig nagy súllyal nehezedik Abesszínia kedvezőtlen klimája. Végül Németországnak 139.8-es népsűrűségét semmilyen gyarmatbirtok nem enyhíti és felhangzik a követelés az élettér biztosítása iránt. Vajjon a csonka hazájára szorított agrár Magyarország nem érezheti-e joggal az élettér hiányát, amikor 1930-ban 95 embert kellett egy négyzetkilométeren eltartania és nem üt-e ki hátrányára minden összehasonlítás, ha azt látja, hogy a kisigényű népességgel telített Kína átlagos népessége is csak valamivel több, 115, a volt osztrák-magyar monarchia leggazdagabb területeiből kiházasított Csehszlovákiáé 104, az egész világ gazdag embereinek pénzköltéséből fenntartott Svájcé 98, a kínai kulinál is igénytelenebb páriák népéé Indiában 75, a nagy többségében analfabéta és gyarmatbirodalom fölött is rendelkező portugáloké csak az óhazában 74, s a Magyarország testéből nagyra hízalt Romániáé 59, Jugoszláviáé pedig 56! Ha párhuzamot vonunk Nagymagyarország és Csonkamagyarország népesedésének alakulása között, akkor azt láthatjuk, hogy amíg 1910-ben Nagymagyarország átlagos népsűrűsége 64 volt, a Csonkamagyarországnak megfelelő területé már akkor is mintegy 80, 1920-ban pedig Nagymagyarországé 70 lett volna, míg Csonkamagyarországé már 86 volt. 1930-ban Nagymagyarország átlagos népsűrűsége elérhette volna a 77-et, Csonkamagyarország ellenben már 93-ig jutott el. 1940-re Nagymagyarország népsűrűsége nem lehetett volna több 84-nél, tehát még nem egészen annyi, mint Csonkamagyarországé már 1920-ban volt. Csonkamagyarország ellenben 1940-re elérhette volna a 100 főnyi átlagos népsűrűséget.

A népességnek és területnek ez a kedvezőtlen aránya, a tör-

ténelmi ország középponti vidékein összezsúfolódó magyarság nyomasztó helyzete fűtötte alá a hagyományait fel nem adó nemzet nagy elégedetlenségét a csonka országgal, melyet a szállóigévé vált mondás még országnak sem hajlandó elismerni Nagymagyarország mennyországával szemben: „Csonkamagyarország nem ország, egész Magyarország mennyország!” A történelmi Magyarországra való emlékezés a ma elégedetlenségével szembeállította a régi jó időknek a feledés rostáján keresztül úgyis mindig megszépülő emlékeit s a békekötésnél elkövetett nagy igazságtalanság lehetetlenné tette a beletörődést a megváltoztathatatlan látszó végzetbe is, amely oly váratlanul és meglepetésszerűen jött, hogy sorsunk jobbrafordulását is csodavárók módjára hittük és reméltük. Hiszen ha kétségeink lehettek, nem kellett egyebet tennünk, mint ránézniük Európa hegy- és vízrajzi térképére, amelyből döbbenetesen kidomborodik a történelmi Magyarország összefüggő képe, természetadta határaival, úgy, ahogy azt maga a jó Isten ujjá húzta meg a Kárpátok vonalával és a Duna vízrendszerével. A hegyek láncától körülzárt föld, amerre az összes völgyek nyílnak, ahová az összes vizek folynak s ahol az összes utak összefutnak, ez a földrajzilag egységes, történelmi Magyarország képe, Európa szívében, emberi beavatkozás és politikai esetlegességek nélkül. Alig van az európai kontinensnek még egy országa, amelynek politikai határai annyira földrajzi határok lettek volna, mint amennyire a történelmi Magyarországiéi ilyenek voltak.

Ezt a földrajzi egységet egyben gazdasági egységnek is éreztük és vallottuk. Nem éppen alaptalanul. Már a vizek folyásából és a völgyek nyílásából következik, hogy a földrajzi egység már közlekedési egység is, amely a mindennapi társas érintkezés és a gazdasági forgalom természetes irányait is meghatározza. Amint a hegyek és völgyek, alföld és felvidék földrajzilag, tájszerűen, kiegészítik egymást, úgy joggal feltehető, hogy a síkság szántóföldi területe szerves kiegészítésre talál a hegyvidék erdősegeiben és bányáiban. A domborzati viszonyok változatossága a termelés sokféleségének lehetőségét ígéri, tehát élelmiszereket ugyanúgy, mint nyersanyagokat, valamint üzemi anyagokat és természeti erőket is egyaránt szolgáltathat, ami egyrészt a földművelésnek és az állattenyésztésnek, másrészt a bányászatnak és az iparnak biztos alapja. Ha pedig mezőgazdaságnak és iparnak, valamint a közlekedésnek megvannak a maga kedvező feltételei, akkor a kereskedelem is csak virulhat.

De azért a történelmi Magyarország gazdasági egysége csak bizonyos fenntartásokkal fogadható el. Persze a földrajzi egység nem jelenti az elszakadást a világ szomszédos részeitől, mégis Magyarország földrajzi egysége sokkal ideálisabb mértékben volt meg, mint gazdasági egysége. Vannak, akik egyáltalában kétségbevonják, hogy egy ország gazdasági egységéről lehessen beszélni. A gazdasági egységet ugyanis úgy fogják fel, hogy ennek önelégültnek kellene lennie, vagyis függetlennek a külfölddel való árucserétől. Az önelégültségnek erre az állapotára rákényszeríthet egy országot a külföld elzárkózása, mint ahogy ez háború esetén bekövetkezhetik. A háborús elzárkózottság veszélye pedig rávehet egy országot arra, hogy már békeidőben önellátásra rendezkedjék be. Az 1931. évi nemzetközi válság az eladósodott országokat szintén önellátásra utalta, mert csökkent fizetőképességük és megromlott hitelük mellett kénytelenek voltak arra törekedni, hogy külföldön fedezett szükségleteik minél nagyobb részét a belföldi termelésből biztosítsák. A világgazdaság és a velejáró nemzetközi árucseré kifejlődése óta azonban ezt az önellátási rendszert sem természetesnek, sem kívánatosnak nem szoktuk tartani, mert azzal jár, hogy az emberek szükségletei drágábban és rosszabbul nyernek kielégítést. Így kárhoztatta tétlenségre az angol Lancashire világhírű szövő-fonóiparát az egész világnak a háború alatt megindult iparosodása, aminek során például Indiából is kiszorult az angol textiláru az angol hitelekből épült indiai textilgyárak üzembehelyezése óta. Amikor pedig 1925 után a búza világpiaci ára esni kezdett és a búzatermő területek megszorítására lett volna szükség, az történt, hogy a nemzetközi elzárkózás folytán a búzaimportáló országok még növelték is a saját búzatermelésüket a búzaexportáló országok annál nagyobb kárára. Az olcsóbban és jobban termelő országok tehát nem tudnak eladni, a fogyasztók pedig drágábban rosszabb árut kapnak. Ma minden ország rá van utalva a nemzetközi árucserére. Még az amerikai Egyesült Államoknak is szükségük van külföldi árukra, köztük nyersanyagokra, mint például kaucsukra, pedig az Egyesült Államok esetében lehetne még a leginkább önelégültségről beszélni, mert külkereskedelmi forgalmuk a belső forgalomnak csak mintegy 2 százaléka. De nem szabad elfelejteni azt sem, hogy az Egyesült Államok területe csaknem akkora, mint egész Európáé, négyzetkilométerenkénti népsűrűsége ellenben Európának 51 főnyi népsűrűségével szemben csak 14, amellett élelmiszerekben és nyersanyagokban való gazdagsága változatosabb, mint Euró-

páé. Az amerikai Egyesült Államok tehát olymértékben közelíthetik meg a gazdasági egység ideálját, mint egyetlenegy más országa sem a világnak, de gazdasági egységnek, amely teljes önellátásra képes volna, még őket sem lehet tekinteni.

Persze lehet a gazdasági egység meghatározásának egy sokkal kisebb igényű fogalmazást is adni. De még ebben az esetben is csak nagy fenntartásokkal lehet a történelmi Magyarországot gazdasági egységnek nevezni. Magyarországnak a világháború előtti gazdasági élete nem volt önálló, hanem be volt illesztve az osztrák-magyar monarchia közös vámterületébe. Ennek a vámközösségnek kétségtelen hátrányai mutatkoztak abban, hogy a magyar ipart a fejlettebb osztrák ipar versenyének tette ki, ami az iparosodást hátráltatta és állami iparfejlesztési törekvéseinkre vezetett. Az osztrák-magyar gazdasági közösség ellenhatása nyilvánult meg a nemzetnek az önálló magyar jegybank és az önálló magyar vámterület létesítésére irányuló törekvéseiben. De mindezek ellenére nem szabad figyelmen kívül hagynunk azokat az előnyöket sem, amelyek a magyar közgazdaságra az osztrák-magyar vámközösségből származtak. A 19. század hetvenes éveinek végén az amerikai mezőgazdaság versenyének hatása alatt az európai országok mezőgazdasága visszaszorult a vámvédelemre, ami azelőtt csak iparvédelmet jelentett. A magyar mezőgazdaságnak a vámvédelem nemcsak a magyar fogyasztókat, hanem az osztrák piacot is biztosította. Közvetlenül a világháború előtt a monarchia már megszűnt nyersterményeket exportálni, úgyhogy már azon az úton volt, hogy mezőgazdasági tekintetben önellátóvá lesz. Ez elsősorban a magyar mezőgazdaságot érdekelte és neki 676 ezer négyzetkilométer lakójának, 51 millió embernek fogyasztását biztosította. Ha tehát a háború előtti időkre vonatkoztatva gazdasági egységről akarnánk szólni, akkor még inkább az egész osztrák-magyar monarchiát kellene gazdasági egységnek nevezni, mint egyedül Magyarországot. Az igazi gazdasági egységtől azonban a monarchia is messze volt. Megmutathatják ezt az 1913. évi külkereskedelmi statisztika adatai, amelyek szerint a monarchia kivitelének 33 százaléka nyersanyagokból, 19 százaléka félgyártmányokból, 48 százaléka készgyártmányokból állott, behozatalának 58 százaléka pedig nyersanyagokra, 14 százaléka félgyártmányokra, végül 28 százaléka készgyártmányokra esett. A monarchia tehát egészben inkább nyersanyagszegény terület volt. Tudvalevően Magyarország megtalálta a módját annak, hogy a közös vámterületen belül a vasuti és postai szállításnál kiállított

árnyilatkozatok rendszerével külön külkereskedelmi statisztikát készítsen. Ez adatok szerint Magyarország 1913. évi kivitelének 53 százaléka a mezőgazdaság és erdészet termékeire, 2 százaléka a bányászat és kohászat termékeire, végül 45 százaléka az ipar termékeire esett, míg behozatalának 18 százalékát mezőgazdasági és erdészeti termékek, 11 százalékát bányászati és kohászati termékek, végül 71 százalékát ipari termékek alkották. Világosan kidomborodik e számadatokból Magyarország agrárjellege és bányatermékekben való szegénysége. A magyar külforgalomnak mintegy 75 százaléka a monarkia többi részeivel bonyolódott le, ami még a vámterület közössége mellett is mutathatja a monarkia részeinek gazdasági egymásraultalságát.

A monarkia szegényebbik fele Magyarország volt s emiatt mi a közös költségekhez nem népességünk számaránya szerint járultunk, mert akkor mireánk mintegy 42 százalék esett volna, hanem csak 36.4 százalékkal és ez az 1867 óta legmagasabb arányszám is csak 1907 óta volt érvényben. Egészen véve a monarkia is szegény terület volt, még pedig tőkeszegény, amiért nem is tartoztunk a nemzetközi hitelező országok sorába, mint Anglia, Franciaország és Németország, hanem adós országok voltunk. Igaz, hogy a világháború előtt az amerikai Egyesült Államok is az adós országok között foglaltak helyet, de az Egyesült Államok már akkor azon az úton voltak, hogy hitelező országgá alakuljanak át. A világháború ezt a folyamatot csak meggyorsította és az Egyesült Államokat hamarabb hitelezőkké tette, mint lettek volna különben, de ez a változás egyébként is előrelátható volt. Ha a nemzeti jövedelembecsléseket vesszük szemügyre, akkor is arra a meggyőződésre jutunk, hogy a monarkia népeinek életszínvonala elmaradt a nyugati népek megélhetési lehetőségei mögött, Magyarország pedig szerényebb életsorssal volt kénytelen beérni Ausztriáénál is. Közvetlenül a háború előtt egy háromtagú magyar család átlagos havi jövedelme 80 korona körül volt, egy ugyanilyen osztrák családé pedig 120 korona, mely utóbbi összeg még mindig jóval alacsonyabb életszínvonalat jelzett a nyugati népekénél. Közvetlenül a háborút megelőző esztendőre, vagyis 1913-ra vonatkoztatva Josiah Stamp neves angol statisztikus összehasonlító számításokat végzett a világ egyes nemzeteinek jövedelmi viszonyairól. Angol fonban kifejezett számadatait 24-es árfolyamon koronára számíthatjuk át és ha figyelmen kívül hagyjuk az egyes országok különböző árszínvonalát, vagyis a megélhetésnek országonként eltérő költségeit, akkor Stamp adatai sze-

rint 1913-ban egy háromtagú család átlagos havi jövedelme az Egyesült Államokban 432 korona volt, Ausztráliában 323 korona, Nagybritanniában és Írországban 300 korona, Kanadában 240 korona, Franciaországban 228 korona, Németországban 180 korona, Olaszországban 138 korona, Ausztria-Magyarországon 126 korona, Spanyolországban 66 korona, Japánban pedig 36 korona. Mint látható, Stamp adatai a volt monarchiára még magasabbak, mint az általunk előbb közölt adatok, amelyek Fellner Frigytől származnak. De még ezek szerint a magasabb adatok szerint is meglehetősen elmaradt a volt monarchia a világ népei sorában. Annál fájdalmasabb aztán, hogy a világháború szerencsétlen kimenetele folytán még ezeket az életlehetőségeket is elvesztettük.

A békeszerződések Magyarországot is, Ausztriát is feldarabolták. Az angolok nagy lexikonának, az Encyclopédia Britannica-nak legutolsó, 1929. évi kiadása még úgy emlékszik meg a monarchiáról, mint középkori maradványról, amelyet tehát az idők már rég túlhaladtak. De azért éppen elég okuk volt az angoloknak is arra, hogy a monarchia eltüntetését Európa térképéről érdekenyén fájlalják. Amikor most a hatalmak versengése folyik a Dunavölgy uralmáért és folyvást egy újabb világháború veszélye fenyeget, az ember önkéntelenül is azt a hatalmat, a régi monarchiát keresi, amely a Dunavölgy egyensúlyának fenntartója volt. A monarchia feldarabolásánál a legértékesebb részt Csehszlovákia kapta. Ha egy ország fenntartásához a neki juttatott gazdasági előnyök önmagukban elegendők lehetnének, akkor Csehszlovákiának örök időkre fenn kellett volna maradnia. Csehszlovákia a monarchia területének 20 százalékát, népességének pedig 25 százalékát kapta, de a szénbányászathoz 85 százalékához, a vas- és acéliparnak 66 százalékához, az elektromos iparnak 60 százalékához, a textiliparnak 75 százalékához, a cukorrépa-termelésnek és cukoriparnak pedig 95 százalékához jutott hozzá. Csehszlovákia tehát a monarchia legértékesebb területeit kapta, de e területek legfontosabb része a németeklakta Szudétavidék volt. Csehszlovákia gazdasági helyzete az elmúlt húsz esztendő alatt mindig kedvezőnek is látszott, államháztartási helyzete rendezett volt, valutája pedig egyike volt a legstabilabb valutáknak. De azért nem hiányoztak a gazdasági okok, amelyeknek a csehszlovák állam válságát elő kellett idézniük. Amikor a történelmi Magyarország az iparpártolási politika útjára lépett, ez az iparpártolás természetesen azoknak az országrészeknek vált elsősorban javára, amelyek az iparosodásra különösen kedvező feltételekkel rendelkeztek, nevezetesen a hegyvidékek és így köztük a Felvidék is. Ennek a Felvidéknek a történelmi Csehországgal való egyesítése viszont csak azt eredményezhette, hogy a felvidéki ipar a szudétaterületek sokkal fejlettebb és kedvezőbb feltételek mellett dolgozó régi iparával a versenyt nem bírta és a csehszlovák egység ideje alatt el kellett sorvadnia. Nem kellett ehhez a csehek szlovákellenes politikája sem, ami pedig kétségtelenül szintén nem hiányzott. De elég volt a csehszlovák államterület belső gazdasági szerkezete ahhoz, hogy ez bekövetkezzék és a magyar állami támogatással teremtett felvidéki ipar elsorvadjon. A felvidéki iparnak ez az elhalása már az 1931. évi világválság idején befejezett tény volt. Az 1931. évi világválság most

már új fejezetet nyitott Csehszlovákia gazdasági szétesésében. Az ipari és mezőgazdasági területek látszólag kedvező arányával megalkotott Csehszlovákia alapjellegében mégis ipari állam volt. Az 1931. évi válsággal széteső világ-gazdaság helyén nemzetgazdasági autarkiak keletkeztek. Az ipari államok ipari exportja s az agrárállamok mezőgazdasági exportja egyaránt nehézségekkel találkozott, ami az ipari államok ipari vidékeit s az agrárállamok mezőgazdasági népességét válságos helyzetbe hozta. Kedvezett azonban az autarkia az ipari államok agrárnépességének, valamint az agrárállamok ipari népességének. Az ipari Csehszlovákia szudétavidékeit, az ipari területeket tehát a világválság nehéz helyzetbe sodorta. Amíg a csehszlovák államegyesítés az egykori magyar felvidék szlováklakta ipari vidékeit károsította, addig a világválság autarkias irányzata a németlakta Szudéták iparát juttatta válságba. Mindkét következmény a csehszlovák államterület belső szerkezetéből eredt s az okozott gazdasági bajokat csak az tette még elviselhetlenebbé, hogy nemzetiséglakta vidékeket sujtott. A csehszlovák állam belső gazdasági szerkezete tehát hathatósan közreműködött abban, hogy a csehszlovák állam darabjaira hulljon szét. A szudétavidékek leválásával, amihez még a lengyel ipari területek elvesztése is hozzájárult, Csehszlovákia elvesztette ipari államjellegét és inkább agrárállammá lett. A német és lengyel területekkel ugyanis a csehszlovák állam területének 20 százalékát, népességének pedig 28 százalékát vesztette el, iparának ellenben 53 százalékka ment veszendőbe. Az új csehszlovák államot agrárjellege mezőgazdasági exportra utalta és kénytelen lett volna feladni az agrárprotekciónizmust, amelyet addig a nemzetközi autarkia-rendszer mellett űzni kénytelen volt, illetve ipari államjellege folytán űzhetett. A csehszlovákiai mezőgazdaság ugyanis elvesztette azokat a fogyasztó területeket, amelyeket neki a szudétanémet és lengyel ipari vidékek jelentettek, kénytelen lett volna tehát külföldi elhelyezést nyújtó piacok után nézni, sőt talán éppen a szudétanémet vidék új anyaországa, Németország felé gazdaságilag orientálódni. A magyar Felvidék felszabadítása, Kárpátaljának Magyarország-hoz való visszacsatolása, Szlovákia önállósulása és a cseh-morvaországi német protektorátus létesítése természetesen egészen új helyzetet teremtett. A húsz esztendő multáiban régi anyaországukhoz visszatért országrészek magukkal hozzák régi hazájukba húsz esztendő tapasztalatait és tanulságait és ezekből okulást kell merítenie az anyaországnak is, nehogy ez a húsz esztendő még egyszer megismétlődhessék a történelem folyamán.

Amikor a magyar Felvidék az anyaországhoz visszatért, árviszonyai természetesen még teljesen a csehszlovák közgazdaság belső szerkezetének megfelelőek voltak. Az 1931. évi nemzetközi pénzügyi válság óta a nemzetközi kereskedelmi forgalom összezsugorodása az összes népeket többé-kevésbé önellátásra kényszerítette és ez az ipari országokat megakadályozta abban, hogy ipari exportjukat a korábbi mértékben fenntartsák, vagyis ennek az ipari országokban az ipari területek válságát kellett előidéznie. Ugyanekkor pedig az ipari országok mezőgazdasági importja is megcsökkent, ami ez az országok mezőgazdaságának mesterséges támogatására vezetett és ezzel ennek a mezőgazdaságnak váratlan konjunktúrát szerzett. A csehszlovák ipari államban ennél fogva aránytalanul alacsonyoknak kellett lenniök az ipari áraknak és aránytalanul magasaknak a mezőgazdaságiaknak. Ez a folyamat csak fordítottja annak, amit az 1931. évi válság a mezőgazdasági országokban hozott létre, aminő például Magyarország is. Itt 1931 után a mezőgazdasági export

találkozott nehézségekkel, viszont az ipari importra hatott a válság megszorítólag, úgyhogy amíg az ipari országokban viszonylagos mezőgazdasági konjunktúra jött létre, addig a mezőgazdasági országokban az ipari helyzet lett aránylag kedvezőbb. A magyar agrárállamban tehát aránytalanul alacsonyabbak lettek a mezőgazdasági árak és aránytalanul magasabbak az ipariak. A magyar anyaország ilyenképen egy ellentétes gazdasági szerkezetű állam részévé vált területet kapott vissza a magyar Felvidékben, ahol a magyar anyaország ipari áraival szemben alacsonyabb ipari árak és a magyar anyaország mezőgazdasági áraival szemben magasabb mezőgazdasági árak állottak. Ez a helyzet pedig annak ellenére állott elő, hogy a visszatérő magyar terület önmagában ugyanolyan gazdasági szerkezetű volt, mint a magyar anyaország, vagyis ugyanúgy túlnyomóan agrárterület volt, mint a magyar anyaország maga. Annál kirívóbb volt azonban az ellentét, mely a magyar Felvidék és a magyar anyaország mezőgazdaságának pillanatnyi helyzete között mutatkozott. Ez az aránytalanság ugyanabban a mértékben csökkent volna, amily mértékben az 1931. évi válságtól távolodunk és a nemzetközi elzárkózás csökken, amint már azzal is meg kellett volna idővel szünnie, hogy a csehszlovák állam ipari jellege veszendőbe ment, de mindez nem változtathatótt azon a tényleges pillanatnyi helyzeten, ami megvolt akkor, amikor a magyar Felvidék a magyar anyaországgal egyesült és a két terület eltérő árviszonyainak ki kellett egymással egyenlítődniök. A magyar Felvidék pillanatnyilag kedvező helyzetét megmutathatja az is, hogy a cseh koronának pengőre való átváltásánál ott fejenként körülbelül ugyanannyi cseh koronát találtak, mint az ipari, tehát alapjában gazdagabb, Szudétavidéken a márkára való beváltásnál. A magyar állam mindent elkövetett, hogy a Felvidéknek az anyaországba való gazdasági bekapcsolódását megkönnyítse, így csökkenteni igyekezett egyes ipari árakat, mint a cukor árát, az ásványolaj árát, a mezőgazdasági árszínvonal emelése érdekében pedig 7-ben szabta meg a cseh korona pengőárfolyamát, ami persze az ipari árszínvonalat is még magasabbra emelte. Ezért a 7 cseh koronás pengőárfolyam nem is volt egészen kifogástalan, mert hiszen ahogy ez az anyaországi mezőgazdasági áraknak a felvidéki magasabb mezőgazdasági árakhoz való viszonyában indokolható volt, úgy az anyaországi ipari áraknak a felvidéki alacsonyabb ipari árakhoz való viszonyában egy 5 cseh koronás pengőárfolyam lett volna inkább indokolt a pengő 6 cseh koronás devizapiaci értékelésével szemben. Így aztán a 6 cseh koronás árfolyamnak a pengőre átváltásánál való meghagyása is talán helyesebb lett volna a 7 cseh koronás árfolyam helyett. Ez inkább felelt volna meg annak az eljárásnak is, amelyet a németek úgy Ausztriában, mint a Szudétavidéken jó eredménnyel követtek a schillingnek és a cseh koronának a márkára átváltásánál való felértékelésével. A Felvidék olcsó árukészleteinek védelmére is kívánatos lett volna egy olyan átmeneti belső vámvonallal fenntartása, amely az anyaországi árubevitelt a Felvidékre vámmentesen megengedte volna, ellenben a Felvidéknek az anyaországba vitt áru után egyideig különbözeti vámok szedését tette volna lehetővé. Ez a felvidéki olcsó árúknak az anyaország részére való összevásárlását akadályozta volna meg. A 7 cseh koronás pengőárfolyam mellett a Felvidéken beváltásra került cseh koronák pengőértéke 77 millió pengő volt, míg a 6 cseh koronás devizaárfolyam szerint 90 millió pengő lett volna. A később Kárpátalján pengőre beváltott cseh koronák értéke pedig a 7-es átszámítási kulcs mellett 19—20 millió pengő volt, míg 6-os

árfolyamon 22—25 millió pengő lett volna. Egészen tehát a visszacsatolt területek lakói a cseh koronáikért mintegy 96 millió pengőt kaptak. Az árak a régi árukészletek kifogyta után lényegesebben emelkedtek, még pedig nem egy esetben az anyaországi áraknál is magasabbra. A visszacsatolt területeknek az anyaország gazdasági életébe való bekapcsolódása azonban még nincsen befejezve, mert ez huzamosabb időt igénybevevő lassú folyamat. Minden eszközzel azon kell lennünk, hogy a visszacsatolt területek őslakói közül senkise kerüljön rosszabb gazdasági helyzetbe, mint amilyenben azelőtt volt.

A történelmi Magyarország 56 millió holdnyi területen 2,7 millió földbirtokos osztozott. Ezek közül 99,3 százalék volt a kisbirtokos, akik az egész földterület 48 százalékában részesedtek. A középbirtokosok száma 0,6 százalék volt, akikre az ország területének 13 százaléka esett. Végül a nagybirtokosok 0,1 százaléknyi száma az ország 39 százalékát tartotta a kezében. Magyarország tehát minden kétséget kizáróan a nagybirtok országa volt és a földbirtok természetes elaprózódásának folyamata nem volt elegendő ahhoz, hogy arányosabb földbirtokmegoszlást teremtsen. A nagybirtokrendszer külföldön már mindenhol háttérbe szorult és a világháború után még oly országokban is sor került földreformra, ahol a földbirtokviszonyok eredetileg kedvezőbbek voltak, mint minálunk. Csonkamagyarországnak 1920-ban szintén a földreform útjára kellett lépnie, amelynek közbejövő eredményét az 1925. évi földbirtokstatisztika tünteti fel. Eszerint az ország 16 millió holdnyi területe 851 ezer birtokos kezén volt. A kisbirtokosok arányszáma 98,8 százalék, földterületüké 51 százalék, a középbirtokosok arányszáma 1,1 százalék, földterületüké 16 százalék, a nagybirtokosok arányszáma 0,1 százalék, földterületüké 33 százalék volt. Az 1934. évi földbirtokstatisztikai összeállítás szerint, amely 1 millió 287 ezer földbirtokost vett számba, a kisbirtokosok arányszáma 99,1 százalékot tett ki, az ország földterületének 52 százalékával, a középbirtokosok arányszáma 0,8 százalék volt a földterület 18 százalékával, végül a nagybirtokosok arányszáma 0,1 százalék volt a földterület 30 százalékával. Kétségtelen tehát, hogy a földreform a földbirtokviszonyokat kedvezőbbé tette, mint amilyenek a háború előtti Magyarországon voltak. Mégis el kell ismerni, hogy a magyar földreform az ország nagybirtokos jellegét nem szüntette meg és így a földkérdést megoldani nem tudta. A magyarlakta Felvidék visszacsatolásával viszont olyan mezőgazdasági területek kerültek vissza hozzánk, amelyek a mienknél sokkal radikálisabb és elsősorban magyarellenes cseh földreformot éltek át. Ez a földreform a Felvidék magyarlakta részén magyar nagybirtokokat osztott fel, de a föld-

hözjuttatás során csak mintegy 24 százalékot juttatott magyar kisbirtokosoknak, a magyar földbirtokosokat pedig úgy kártalanította, hogy a kisajátított föld értékének csak kb. egyhetedét adta meg kisajátítási ár gyanánt. A csehszlovák földreform szerint az általános birtokmaximum 250 ha = 435 hold volt, amittől csak üzemgazdasági okokból volt eltérésnek helye, mikor is a birtokmaximum 500 ha = 870 holdig volt emelhető, ami elsősorban mezőgazdasági ipartelepekkel kapcsolatos területek és erdőbirtokok esetében állhatott fenn. Szlovákiában és Ruténiában a csehszlovák földreform végrehajtása előtti időben 543 ezer birtokos kezén 8.9 millió holdnyi föld volt. A birtokmegoszlás tekintetében az adatok kis és középbirtokosok között pontosan nem választhatók szét, miután mi 100 holdon aluli birtokosokat szoktunk kisbirtokosoknak tekinteni, a rendelkezésre álló adatok pedig csak 50 holdon aluli és 200 holdon felüli birtokosok között tesznek különbséget. Így a kisbirtokosok számát úgy közelítjük meg a leginkább, ha a 200 holdon aluli birtokosokat foglaljuk össze. Már a nagybirtokosok, 1000 holdon felül, pontosan megvannak. Eszerint Szlovákiában és Ruténiában a csehszlovák földreform előtt a birtokosok 99.3 százalékát kitevő kisbirtokosok és 200 holdon aluli középbirtokosok az egész földterület 51.5 százaléka felett rendelkeztek, a 0.5 százaléknyi 200 holdon felüli középbirtokosoké volt a föld 12.9 százaléka, a 0.2 százaléknyi nagybirtokosoké pedig a föld 35.6 százaléka. Ha ezt a megoszlást Nagymagyarország háború előtti adataival összehasonlítjuk, megállapíthatjuk, hogy egykori egész Felvidékünkön a birtokmegoszlás az országos átlagnál valamivel kedvezőbb volt. Ahhoz az állapothoz viszonyítva ellenben, amelyet Csonkamagyarországon az 1920. évi földbirtokreform teremtett, Szlovákiában és Ruténiában a csehszlovák földreform nélkül a birtokmegoszlás a csonkamagyarországinál aránytalanabb lett volna. A csehszlovák földreform mindenekelőtt különbséget tett a tulajdonképeni mezőgazdasági terület és az erdők között s a birtokmegoszlást először az előbbire nézve módosította s csak azután vette sorra az erdőket is. Szlovákia területének 34, Ruténiának pedig 49 százalékát borították erdők, a választott sorrend tehát jelentőségteljes volt. A szlovákiai és ruténiai birtokosok közül 1.044-nek 2.9 millió holdnyi területét foglalták le a földreform céljaira s megállapítható, hogy a történelmi Csehország területével ellentétben itt kisebb birtokok is nagyobb arányban kerültek lefoglalás alá. A lefoglalt terület egészének kiosztására azonban már nem került a sor. A

földreform Csehszlovákia egész területére vonatkoztatva, de erdők nélkül, azzal az eredménnyel járt, hogy a 3.5 holdon aluli birtokok területi aránya 6 százalékkal csökkent, tehát a törpebirtokokat nagyobb birtokokra növelték, a 175 holdon felüli birtokok területi aránya pedig 33 százalékkal lett kisebb, amiből látható, hogy a földreformmal a 3.5 és 175 hold közé eső birtoknagyságokat erősítették. A csehszlovák földreformnak különösen azok a rendelkezései keltettek visszatetszést, amelyek az úgynevezett maradékirtokokra vonatkoztak s amelyek révén a csehek középbirtokokat alapítottak és pedig mintegy 2.000 középbirtokosnak átlagban 170 holdnyi földet juttattak. Ezek a maradékirtokok nyilvánvalóan politikai érdemek jutalmazására szolgáltak és a tulajdonképeni igényjogosultak elől vonták el a földet. De köztételek, így az állam kezén is alakultak nagyobb birtokok s ez lehet egyik magyarázata annak, hogy amikor a visszaszatolt Felvidéken a birtokviszonyokat megállapítottuk, a birtokmegoszlást a csonkamagyarországinál arányosabbnak találtuk ugyan, de korántsem annyira a kisbirtokok javára szólónak, mint ahogy a csehszlovák földreform célkitűzése szerint várni lehetett volna. Ez a mi felvételünk nem a birtokosok birtokainak nagyságára, hanem a birtokokra terjedt csak ki, ami azzal az eredménnyel jár, hogy a birtokmegoszlást a valóságosnál valamivel kedvezőbbnek tünteti fel, mert hiszen egy birtokos kezén több össze nem függő birtok is lehet, melyek így mint külön birtokok kerülnek be a statisztikába. Ilyen birtok- és nem birtokos-statisztika különben a mi 1935. évi felvételünk Csonkamagyarországra vonatkozóan is, annak ellenére, hogy egyidejűleg külön gazdacím-tár is készült. Ezáltal azonban a magyar Felvidék birtokadatai a mi 1935. évi adatainkkal közvetlenül össze is hasonlíthatók. Eszerint Csonkamagyarországon a birtokok 53.5 százaléka volt 100 holdon alul, a magyar Felvidéken 62.6 százalék. Csonkamagyarországon 21.9 százalék esett a 100—1.000 hold közé tartozó középbirtokokra, a magyar Felvidéken ellenben 24.9 százalék. Csonkamagyarországon 24.7 százalék az 1.000 holdon felüli nagybirtok, a magyar Felvidéken ellenben csak 12.5 százalék. Ha tehát az 1.000 holdon felüli nagybirtok a magyar Felvidéken még mindig számottevően képviselve van, ott a birtokmegoszlás a csonkamagyarországinál sokkal arányosabb és kedvezőbb. Kárpátaljára vonatkozóan, sajnos, hasonló adataink még nincsenek, de ott az erdőterületek nagy aránya miatt a birtokmegoszlás kevésbé is játszik lényeges szerepet. A földreform kedvező eredményének

lehet betudni azt is, hogy amíg Csonkamagyarországon az összes keresőknek csak 31 százaléka önálló, tehát a saját gazdája, addig a magyar Felvidéken a keresőknek 37 százaléka. A Felvidék visszacsatolásával önként adódik a feladat, hogy az ott keletkezett új magyar kisbirtokokat lehetőség szerint kíméljük, másrésről pedig az anyaországban is olyan birtokviszonyokat teremtsünk, amelyek a nagybirtokok kedvezőtlen arányát tovább mérséklik. Ha az anyaországban 500 holdon felül levő birtokok területét vesszük számításba és az erdőterületeket levonjuk, akkor mintegy 3 millió hold lenne az a földterület, amelynek idővel kisbirtokosok kezére lehetne kerülnie. Nem helyes azonban, hogy a földbirtokreformot a birtokfeldarabolással azonosítjuk. Ne feledjük, hogy szántóföldi terményekben a nagyobb birtok legalább húsz százalékkal nagyobb termésátlagokat ér el, mint a kisbirtok és a nagyobb birtokok állatállománya legalább is minőségben jobb a kisbirtokokénál. Ha abból indulunk ki, hogy Csonkamagyarország 2 millió főnyi mezőgazdasági keresője közt kb. 1 millió volt a birtokos, akkor még 1 millió főnyi keresőt kellene földdel ellátni. Osszuk fel közöttük a 3 millió holdnyi mezőgazdasági területet az 500 holdon felüli birtokok területéből és egy keresőre csak 3 hold jut, amiből megélni nem tud. Adjunk ellenben mindegyiknek legalább háromszorannyit, hogy életképessé tegyük s akkor már nem elég a föld és csak az igénylők egyharmadrészét elégíthetjük ki, tehát mintegy 300 ezer keresőt, s azért, hogy ennek a 300 ezer keresőnek a sorsát jobbra tegyük, 700 ezer keresőtől még a jelenlegi megélhetési lehetőséget is megvonjuk, mert hiszen a felosztott és 10 holdas kisbirtokba adott földön nem kell többet se cseléd, se munkás. Hogy pedig egy ilyen veszély egy radikális földreform esetén csakugyan fenyeget és hogy ez nem csupán egy elméleti konstrukció, megmutathatja egy konkrét példa, amely legutóbb Fejér megyében fordult elő. Itt egy birtokos Nádasladány és Sárkeszi község területén fekvő birtokának csaknem egész szántóterületét, még pedig 1.166 holdat, továbbá 110 hold rétet kisbérletbe adott 294 igénylőnek, akik közül 59 vált a bérlettel önálló gazdává, viszont a birtok felosztásával 226 állandó munkás vesztette el éves kenyerét, ami a munkásság sorában érthetően a legnagyobb nyugtalanságot és elégedetlenséget keltette.

Magyarország a háború előtt az ipari társadalombiztosítás terén már szép előhaladást tett, a mezőgazdasági népességre kiterjedő gondoskodás ellenben sok kívánnivalót hagyott hátra. Az

ipari betegség- és balesetbiztosítás már a háború előtt megvalósult, a háború után pedig ipari szociálpolitikánk újabb intézményekkel gazdagodott. Megvalósult az aggkori biztosítás, megállapították a legnagyobb munkaidőt és a legkisebb munkabéretet, rendszeresítették a fizetéses szabadságidőt. Már a munkanélküliség elleni biztosítás az ipari munkaadók heves ellenállása miatt meghiusult. A mezőgazdasági népességgel szemben pedig még a a legfájdalmasabb mulasztást sem tettük eddig jóvá és nem oldottuk meg a mezőgazdasági népesség betegségbiztosításának kérdését. Kénytelenek vagyunk megállapítani, hogy a visszacsatolt területek szociális tekintetben nagyobb fejlettséget értek el, mint az anyaország. Így a Felvidéken megvolt a munkanélküliség elleni biztosítás és az ipari szociálpolitika összes intézményei a mezőgazdaságra is kiterjedtek. Nemcsak a mezőgazdasági betegségbiztosítás nyert korszerű megoldást, hanem a mezőgazdasági munkásság legnagyobb munkaidejét és legkisebb béreit is szabályozták. A munkaközvetítés terén is számottevő segítséget tudtak nyújtani azzal, hogy a munkahely elfoglalásának megkönnyítése végett költözködési segélyeket adtak. Az anyaországnak a visszacsatolt területekkel való egyesülése a szociálpolitika tekintetében is egyértelmű feladatok elé állít bennünket. A visszacsatolt területeken fenn kell tartani mindent, amiben az anyaországnál szociális téren előbbre vannak. Az anyaországban pedig arra kell törekedni, hogy mindazt, ami itt még hiányzik és a visszacsatolt területeken jól megvan, itt is mielőbb meg kell valószínűsíteni. Kétségtelen, hogy ez átmeneti nehézségekkel és áldozatokkal is jár, de nem riadhatunk vissza a feladat elől, mert nem lehetünk ridegebbek a saját népünkkel szemben, mint volt az idegen. Azt is elismerhetjük, hogy Magyarország szegényebb, mint a Szudétavidékek birtokában Csehszlovákia volt. De ne feledjük el, hogy ahol szegényebb az ország, ott a szegények is szegényebbek és nagyobb gyámolításra szorulnak.

Különösen áll ez Magyarországra, ahol az ország szegénységével arányban nem állóan nagy a nemzeti vagyon és jövedelem megoszlásának aránytalansága. A nemzeti vagyon megoszlásának aránytalansága következése már a földbirtokmegoszlás aránytalanságának is, de nem kisebb mértékben a magyarországi zsidóság egészen rendkívüli gazdasági hatalmának és igen kiváltságos foglalkozásbeli elhelyezkedésének is. Ugyanezekből az okokból ered már a nemzeti jövedelem megoszlásának aránytalansága is. Csonkamagyarországon a magyar nemzeti jövedelemből egy há-

romtagu családra átlag csak mintegy havi 100 pengő jutott, ugyanakkor azonban a jövedelemadóstatisztika adataiból arra lehet következtetni, hogy a népesség 9 százaléka a nemzeti jövedelem 40 százalékaiban részesedett. A zsidóság rendkívül kedvező elhelyezkedését mutathatják már a földbirtokvagyonban való részesedésük adatai is. Noha a statisztika csak a még izraelita vallásúakat tünteti fel, mégis szembeötlő, hogy amíg a zsidóság arányszáma a népességben csak 5 százalék, addig az 1.000 holdon felüli birtokok tulajdonosai között 10 százalék, az 1000 holdon felüli birtokok bérlői között pedig egyenesen 42 százalék. A budapesti háztulajdonosok között 25 százalék a zsidó és ez a házak számának 26 százalékat bírja, minél több háza van pedig egy tulajdonosnak, annál több köztük a zsidó. A gyárak tulajdonosai között nem kevesebbet, mint 47 százalék zsidót találtak. A kereskedelem és hitel önálló között 46 százalék a zsidó, de a kereskedelmi nagyvállalatok tulajdonosai között már egyenesen 79 százalék. A zsidóellenes törvényhozás tehát, minden esetleges túlzásaitól eltekintve, már a vagyon- és jövedelemmegoszlás aránytalanságainak csökkentése céljából is szükséges. A vagyon- és jövedelemmegoszlás nagy aránytalansága mellett a szegény ország szegényei csak annál szegényebbek és csak annál nagyobb gyámolításra szorulnak.

A kisebbségi sorsból hazatértek megtanulták, hogy hogyan kell a saját lábukon megállni és az állam gyámkodása nélkül is megélni. Új szellemet hoznak magukkal és kívánatos, hogy ez az új szellem megtermékenyítse az anyaországot is. Nagy feladat vár most mireánk. Meg kell mutatnunk a még haza nem tért országrészek felé is, hogy történelmi felelősségünknek tudatában vagyunk és kötelességeinknek a magyarság érdekei iránt tudunk is, akarunk is eleget tenni.

II. A magyar Felvidék.

A trianoni Magyarország 93 ezer négyzetkilométernyi területén 1910-ben 7.6 millió ember élt. A békeszerződéssel Csehszlovákiának juttatott 62 ezer négyzetkilométernyi területnek ugyancsak 1910-ben 3.5 milliónyi lakosa volt. Ennek a lakosságnak 48 százaléka volt tót, 30 százaléka magyar, 13 százaléka pedig rutén. Az 1938. november 2.-i bécsi döntés az elvesztett 62 ezer négyzetkilométerből közel 12 ezer négyzetkilométert juttatott vissza Magyarországnak, mely utóbbi területnek 1910-ben 863 ezer lakosa volt. Visszakerült tehát az elveszett területnek nem egészen ötödrésze, a lakosságnak pedig majdnem negyedrésze. Ebből a szembeállításból is látható, hogy a visszanyert terület az elvesztett Felvidék legsűrűbben lakott része volt. Mivel pedig a visszacsatolt területen 1910-ben 747 ezer magyar élt, ezzel a Felvidék magyar lakosságának 71 százaléka került vissza az anyaországhoz. A visszanyert terület magyarságát kidomboríthatja az a tény is, hogy amíg a trianoni Magyarország területén 1910-ben 88 százalékos volt a magyarság számaránya, addig az újra magyarrá lett Felvidéken majdnem 87 százalékos, tehát nem sokkal kisebb. Ezen a területen 1930-ban 1 millió 34 ezer ember élt, úgyhogy ezzel a területgyarapodással Magyarország népessége az 1930. évi állapot szerint 8.7 millióról több mint 9.7 millióra, az azóta bekövetkezett természetes népszaporodással együtt pedig több mint 10 millióra emelkedett a mintegy 105 ezer négyzetkilométeres új hazában. A visszanyert terület négyzetkilométerenkénti átlagos népsűrűsége 1930-ban 86 fölött volt, tehát nem sokkal maradt el Csonkamagyarország 93-as népsűrűsége mögött. Ha pedig figyelembe vesszük, hogy az anyaország népsűrűségét a milliós lakosságú Budapest is emeli, akkor már éppenséggel nincs különbség a két terület népsűrűsége között. A természetes népmozgalmi adatok között sincsen érdemleges különbség, bár az itt mutatkozó eltérés elég jellegzetes. Az 1937. évi adatok szerint ugyanis a születések száma egy árnyalattal nagyobb, viszont a halálozások száma egy árnyalattal kisebb volt a Felvidéken, mint az anyaország-

ban, sőt ez az eltérés évekre visszamenően megállapítható. Amíg ugyanis az elveszületések száma az anyaországban 20.2 ezrelék volt, a Felvidéken 21.6 ezrelék, a halálozások száma pedig az anyaországban 14.2 ezrelék, a Felvidéken ellenben csak 13.8 ezrelék. Így aztán a Felvidék szaporodása is erősebb, 7.8 ezrelék egy évben, az anyaország 6.0 ezrelékes szaporodásával szemben. Ez a jellegzetes eltérés a Felvidék javára még akkor is megmarad, ha az anyaországot Budapest nélkül vesszük szemügyre.

Az 1938 végén magyar részről végrehajtott felvidéki népszámlálás eredménye szerint a magyar Felvidék egész népessége 1,041 ezer fő volt. Ha ezt a népességet az 1930. évi csehszlovák népszámlálás 1,034 ezres eredményéhez hasonlítjuk, feltűnik a 8 év alatt bekövetkezett népszaporodás alig 1 százalékos aránya, holott a születések és halálozások különbségéből adódó természetes népszaporodás eredménye szerint az 1938. év végei népességnek legalább is 6 százalékkal, vagyis mintegy 60 ezer fővel többnek kellett volna lennie. A különbséget nyilvánvalóan onnan ered, hogy 1938 őszen a magyar Felvidékre letelepült csehek, akiknek számát legalább 100 ezerre teszik, nagyrésztben elvándoroltak. Ez az elvándorlás különösen a magyar Felvidék városain éreztette a hatását, olyanannyira, hogy egyes városok népességét egyenesen az 1930. évi alá csökkentette. A legszembevethetőbb Kassa esete, amelynek 1930. évi polgári és katonai népessége a 70 ezer lelket meghaladta, tehát az 1910. évi 44 ezres lélekszámhoz képest lényegesen szaporodott, de az 1938 végén Kassán talált népesség már csak 58 ezer lélek volt. Jellemző Kassa esete abból a szempontból is, hogy amíg 1910-ben a kassai népesség 75.4 százaléka vallotta magát magyarnak, addig 1930-ban a magyarság számaránya a 20 százalék alá esett, viszont az 1938. évi adatgyűjtés szerint megint 76.6 százalékos volt a magyarság kassai többsége. Kassán tehát 1910-ben 33 ezer volt a magyarok száma 44 ezer lakosból, 1930-ban ellenben 70 ezerből már csak mintegy 13 ezer lett volna, viszont 1938-ban 58 ezer lélek közül nem kevesebb, mint 44 ezer volt a magyar. Nyilvánvaló, hogy ez az eltolódás, amely kisebb arányokban más felvidéki városokban, így még különösen Komáromban és Losoncon, is lejátszódott, nem csupán annak volt a következménye, hogy 1919 után magyarok elmenekültek és csehek költöztek oda, hanem erősen közrejátszott a politikai hatalom változásának a népesség bevallására gyakorolt hatása. Még ha figyelmen kívül is hagyjuk a cseh népszámlálás elfogultságát, akkor is elég magyarázatul szolgál az a körülmény, hogy a

cseh uralom alatt gyakran életszükségességgé válhatott a magyar érzület eltitkolása és a szlováksághoz való tartozás vállalása, ami magyar nemzeti szempontból nem örvendetes ugyan, de emberileg mégis menthető, ha kimondott magyarellenességgel nem járt együtt. Így aránylag egyszerűen feloldódik a magyar és a cseh népszámlálások látszólagos ellentmondásainak rejtélye és megnyugvással remélhetjük, hogy a csehszlovákiai helyzet példájára más elszakított területen sem vesztett még eleddig nagy tért a magyarság ott, ahol az elszakítás előtt többségben volt. A magyar Felvidék cseh betelepülése és a csehek elmenekülése csak megkönnyítheti most a visszatért területeknek az anyaországba való bekapcsolását, mert így önként adták át helyüket nemzethű magyar elemeknek azok, akik a magyarelles hatalmi szervezet fenntartói és képviselői voltak.

A népességnek nem és kor szerinti megoszlása a nemzeti terelés rendelkezésére álló munkaerő nagysága tekintetében is jelentős. Érdekes tanulsága a statisztikának, hogy mindenhol a világon a férfiak és nők száma megközelítően azonos, ami az emberi akaraton kívülálló törvényszerűségnek a jellemző megnyilvánulása. Teljesen azonban sehohsem egyezik a férfiak és nők száma, Európára pedig általában jellemző a nők számának csekély túlsúlya. Csonkamagyarországon is megvolt ez a nőtöbblet, amennyiben ezer férfira 1.040 nő jutott. A magyar Felvidéken ezzel szemben a nemek aránya kedvezőbb, mert ott ezer férfira kevesebb nő jut, még pedig csak 1.024 nő. A nők többsége aztán az egyes korosztályok között különbözőképen oszlik el s ebben a tekintetben már az emberi beavatkozásnak is megnyilvánul az eredménye. A világháború ugyanis természetesen elsősorban a férfinemet pusztította s ez meglátszik azokon a korosztályokon, amelyek a háborúban résztvettek. A kormegoszlást azonban a háború egy másik tekintetben még sokkal jobban befolyásolta, még pedig a háború következtében elmaradt születeésekkel. Egy társadalom kormegoszlásának jellegzetes ábraképe egy a fiatalabb korosztályoktól felfelé keskenyedő gúla, ha az egyes korosztályokra eső népesség számát egymás fölé egy vízszintes csík kiterjedésével érzékeltetjük. A világháború elmaradt születéseit most már az mutatja, hogy ez a gúla a háborút viselt országokban behorpad s ez a horpadás egyre feljebb tolódik el, amint a háborúban született korosztály idősebb lesz. A magyar Felvidék kormegoszlási gúlájában ez a behorpadás ugyanúgy megvan, amint megvan Csonkamagyarország kormegoszlásában is. Érde-

kes tanulságokkal szolgál ennek a két kormegoszlási gúlának egymással való összehasonlítása. Mindenekelőtt feltűnő különbség, hogy a magyar Felvidék kormegoszlásában a behorpadás mélyebb, de kevesebb évre szorítkozik, mint Csonkamagyarország kormegoszlásában. A magyar Felvidék gúljája az 1915 és 1918 között születettek kiesését mutatja, tehát azokét, akik a felvétel idején, 1938-ban 20—24 évesek voltak. Csonkamagyarországon viszont a kiesés, az 1936. évi állapot szerint felvéve, az 1916 és 1921 között születettek vonatkozik, tehát túlterjed a háború tulajdonképeni végén. Ez a korosztály az 1938. évben a 17—22 évesekből állott. A Felvidék kormegoszlása egyébként is kedvezőbb, amennyiben a fiatalabb korosztályok nagyobb arányszámmal vannak képviselve, ez részben persze a kisebb háborús kiesés következménye is lehet, következhetik ugyan a rövidebb átlagos életkorból is, tehát az öregemberek kisebb számából, elsősorban azonban a nagyobb szaporodással magyarázható. Így adódik, hogy a 15 éven aluliak arányszáma a magyar Felvidéken, 1938-ban, 29 százalék, Csonkamagyarországon ellenben csak 27.8 százalék. A 15 és 40 közé esők arányszáma a Felvidéken 41.4 százalék, az anyaországban csak 40.8 százalék. Már a 40 és 60 közé esőknél a Felvidék 19.4-es arányszáma elmarad az anyaország 21.2-es arányszáma mögött s a 60 éven felüliek arányszáma mindkét helyen egyenlően 10.2 százalék. Minél többen esnek a munkaképes korosztályokba, tehát minél kevesebb az eltartottak száma, aránylag annál munkaképesebb maga az egész társadalom.

A trianoni Magyarország népessége 1930-ban 5.417 községben lakott. Egy községre tehát átlag 2,543 lélek jutott. A visszacsatolt Felvidéken ezzel szemben ugyancsak 1930-ban 868 község volt, községenként átlag 1,186 lakossal. A Felvidék községeinek átlagos lélekszáma még akkor is sokkal kisebb, ha az anyaországot Budapest nélkül számítjuk. Az anyaországban a községek 3.2 százaléka tízezer lakosnál nagyobb lélekszámú helység, a Felvidéken ellenben csak a községek 1.1 százaléka. Amíg pedig az anyaországban a népesség 42.5 százaléka lakott tízezer lakosúnál nagyobb helységeken, addig a Felvidéken csak 21.8 százalék. Ez azonban még nem jelentheti azt, mintha a felvidéki település kevésbé városias jellegű volna, mint az anyaországé. Eltekintve az anyaországhoz számított milliós lakosú Budapesttől, amelyről oly találóan állapították meg, hogy a Felvidéknek is egyetlen igazi fővárosa és természetes földrajzi középpontja, az Alföldet nagy-kiterjedésű parasztvárosok jellemzik, jelentékeny külterületi la-

kossággal, tulajdonképeni városi jelleg nélkül. A Felvidék kis lakott helyeiben gyakran több városi jelleg van, mint ezekben a földműves városokban, úgyhogy a számok között jelentkező eltérésnek inkább közigazgatási, semmint települési jelentősége van.

Ami a népesség foglalkozási tagozódását illeti, a történelmi Magyarországon 1910-ben a lakosság 64.5 százaléka foglalkozott *őstermeléssel*, a trianoni Magyarországon ellenben már csak 51.8 százalék. A visszacsatolt Felvidék lakosságának *őstermeléssel* foglalkozó része 1910-ben 59.8 százalék volt, tehát közelebb állt Nagymagyarországhoz, mint a mai anyaországhoz. A *bányászat*tal foglalkozók arányszáma 1910-ben Nagymagyarországon 1 százalék, Csonkamagyarországon 1930-ban 1.3 százalék, a visszacsatolt Felvidéken 1910-ben ellenben csak 0.4 százalék. Az *iparral* foglalkozók arányszáma Nagymagyarországon 1910-ben 16.1 százalék, Csonkamagyarországon 1930-ban 21.7 százalék, a visszacsatolt Felvidéken 1910-ben 17.1 százalék. A *kereskedelemmel* foglalkozók arányszáma Nagymagyarországon 1910-ben 3.5 százalék, Csonkamagyarországon 1930-ban 5.4 százalék, a visszacsatolt Felvidéken 1910-ben 4.1 százalék. A *közlekedéssel* foglalkozók száma Nagymagyarországon 1910-ben 3 százalék, Csonkamagyarországon 1930-ban 3.9 százalék, a visszacsatolt Felvidéken 1910-ben 4.2 százalék. A *közszolgálatban* állók és a *szabad foglalkozásúak* számaránya Nagymagyarországon 1910-ben 3.5 százalék, Csonkamagyarországon 1930-ban 5 százalék, a visszacsatolt Felvidéken 1910-ben 3.8 százalék. A *napszámosok* arányszáma Nagymagyarországon 1910-ben 2.4 százalék, Csonkamagyarországon 1930-ban 1.4 százalék, a visszacsatolt Felvidéken 1910-ben 2.4 százalék. A *házi cselédek* arányszáma Nagymagyarországon 1910-ben 2 százalék, Csonkamagyarországon 1930-ban 2.3 százalék, a visszacsatolt Felvidéken 1910-ben 2.6 százalék. *Egyéb foglalkozásúak* arányszáma Nagymagyarországon 1910-ben 4.2 százalék, Csonkamagyarországon 1930-ban 7.2 százalék, közte *tőkepenzesek*, *nyugdíjasok* 4.2 százalék, *véderő* 0.8 százalék, a visszacsatolt Felvidéken 5.6 százalék, közte *véderő* 1.5 százalék. Hogyan változtak meg most már a Felvidékre vonatkozó adatok 1930-ig? Erre nézve pontos adatok nem állnak rendelkezésre, csak egy hozzávetőleges számítás eredménye, amely szerint az *őstermeléssel* foglalkozók arányszáma az 1910. éviről, tehát 59.8 százalékról 56.1 százalékra csökkent, a *bányászat* arányszáma változatlanul 0.4 százalék maradt, az *iparé* 17.1 szá-

zalékról 16.5 százalékra csökkent, a *kereskedelem* arányszáma 4.1 százalékról 6.5 százalékra emelkedett, a *közlekedés* 4.2 százalékról 4.7 százalékra emelkedett, a *közszolgálat* és *szabad foglalkozás* arányszáma 3.8 százalékról 5.7 százalékra emelkedett, a *véderő* arányszáma 1.5 százalékról 2.1 százalékra emelkedett, a *házcselédek* arányszáma 2.6 százalékról 0.9 százalékra csökkent, végül a *napszámosok* és *egyéb foglalkozásúak* arányszáma 6.5 százalékról 7.3 százalékra emelkedett volna. Ha figyelembe vesszük, hogy a közszolgálat és a véderő megnövekedése átmeneti cseh betelepülésből származott, akkor ez újabb adatok mindjárt megváltoznak és a régi adatokhoz hasonlatosabbakká lesznek. Az ipar visszaesése is a csehszlovák uralomra vezethető vissza. Már az őstermelés arányszámának csökkenése egyidejű iparosodás nélkül nehezen magyarázható meg, amint nem akad kézenfekvő magyarázat a kereskedelem arányszámának feltűnő növekedésére sem. Ha pedig a történelmi Magyarország bármely részét hasonlítjuk is a másikhoz, mint a jelen esetben az anyaországot a Felvidékhez, az összehasonlíthatóságot mindig zavarni fogja, ha valamelyik adatsorhoz Budapestet is hozzászámítjuk, amely természetesen nemcsak az anyaországnak a fővárosa, különösképen pedig fővárosa, természetes központja éppen a Felvidéknek is. Másrésztől nem ad persze helyes képet Budapest kihagyása sem, amely a legnagyobb hibaforrással természetesen az anyaországból hagyható ki és így az anyaország nélküle époly kevésbé hasonlítható más országrészekkel össze. Annyi így is kétségtelen, hogy a foglalkozási megoszlás tekintetében az anyaország és a visszacsatolt Felvidék között lényeges különbség nincsen. Mégis meg kell állapítani, hogy az anyaországhoz visszacsatolt felvidéki terület Csonkamagyarországnál kevésbé ipari jellegű és inkább mezőgazdasági foglalkozású terület, amelynek még bányászata is kisebb. Ezek az általános csoportok azonban a foglalkozási ágak sokféleségét még ki nem merítik, amint később rá is fogunk térni az országnak különösképen a Felvidék erdészetéből és vasbányászataból származó gazdagodására.

A visszacsatolt Felvidék foglalkozási megoszlása a csehszlovák uralom húsz esztendeje alatt feltűnő eltolódásokat mutat a közszolgálat és a véderő létszáma tekintetében. Lehet, hogy a kereskedelem arányszámának megnövekedése szintén a cseh betelepüléssel függ össze, amennyiben a cseh hivatalnokot és katonát a cseh kereskedő is követte. A földreform során betelepítette cseh legionistákon kívül a cseh betelepülés nagyobb része a vá-

rosokba történt és ezzel magyarázható a felvidéki városok lélekszámának ugrásszerű emelkedése is. Így a visszacsatolt Felvidék nyolc legnagyobb városának népessége 1910-től 1930-ig 149.571 főről közel ötven százalékkal 213.551 főre emelkedett. Ennek a nagyarányú betelepedésnek megfelelően indult meg a városépítési tevékenység is, ami a lakóházak és lakások számának lényeges szaporodásában nyilvánult meg. Ungvárt, Kassán és Érsekújvárt 1910 óta legalább megkétszereződött a lakóházak száma és csaknem megkétszereződött Léván és Komáromban. A visszacsatolt Felvidéken 1910-ben 135 ezer lakóház volt 192 ezer lakással s 1938-ig a lakóházak száma 196 ezerre, a lakásoké pedig 270 ezerre nőtt. Ezeken a lakóházépítkezéseken kívül számos középület, hivatal és kaszárnya épült, mint a húszéves cseh uralom legmaradandóbb eredménye.

A magyar Felvidék foglalkozási megoszlásáról az 1938. évi összeírás szerint talált népességre vonatkozóan készült statisztika megmutatja, hogy milyen változást okozott a cseh bevándorlónak a magyar Felvidékről való kivonulása. Így az 1930. évre becslésszerűen megállapított adatokkal szemben 1938-ban a következő eltolódások álltak elő. Az őstermelő népesség arányszáma 56.1 százalékról 58.5 százalékra emelkedett. A bányászat arányszáma 0.4-ről 0.6-ra nőtt. Az iparé 16.5-ről 17.7-re ment fel. A kereskedelemé viszont leesett 6.3-ről 5.6-ra. A közlekedésé 4.7-ről 3.8-ra esett vissza. A közszolgálat és szabadfoglalkozásoké 5.7 helyében 4.1 lett, a Felvidékről sorozott véderő persze egyelőre nem volt, a csehek 2.1 százalékaival szemben, a házicselédék aránya 0.9-ről felment 1.5-re, napszámosoké és egyéb foglalkozásúaké pedig 7.3-ről 8.2-re. Ez utóbbi számból napszámosokra 2.4 százalék, nyugdíjasokra és tőkepénzesekre 3.4 százalék, egyebekre pedig 2.4 százalék esett.

A mezőgazdasági terület művelési ágak szerint való megoszlása 1913-tól 1938-ig a következőképpen változott. Nagymagyarországon *szántóföld* volt 1913-ban 44 százalék, Csonkamagyarországon 1938-ban 60.4 százalék, a visszacsatolt Felvidéken 1938-ban 59.4 százalék. Nagymagyarországon *kert* volt 1913-ban 1.3 százalék, Csonkamagyarországon 1938-ban ugyancsak 1.3 százalék, a visszacsatolt Felvidéken 1938-ban 1.7 százalék. Nagymagyarországon *rét* volt 1913-ban 9.3 százalék, Csonkamagyarországon 1938-ban 7 százalék, a visszacsatolt Felvidéken 1938-ban 8.4 százalék. Nagymagyarországon *legelő* volt 1913-ban 12 százalék, Csonkamagyarországon 1938-ban 10.4 százalék, a visszacsatolt

Felvidéken 1938-ban 8.3 százalék. Nagymagyarországon *szőlő* volt 1913-ban 1.1 százalék, Csonkamagyarországon 1938-ban 2.2 százalék, a visszacsatolt Felvidéken 0.8 százalék. Nagymagyarországon *erdő* volt 1913-ban 27 százalék, Csonkamagyarországon 1938-ban 11.9 százalék, a visszacsatolt Felvidéken 1938-ban 15.9 százalék. Nagymagyarországon *nádas* volt 1913-ban 0.2 százalék, Csonkamagyarországon 1938-ban 0.3 százalék, a visszacsatolt Felvidéken 1938-ban 0.2 százalék. Végül Nagymagyarországon *műveletlen terület* volt 1913-ban 5.1 százalék, Csonkamagyarországon 1938-ban 6.5 százalék, visszacsatolt Felvidéken 1938-ban 5.3 százalék. A legfeltűnőbb eltérés Nagymagyarországgal szemben a szántóföldterület viszonylagos növekedésében s az erdőterület viszonylagos csökkenésében mutatkozik, továbbá ide-sorolható még a legelő-, sőt a rét-területek csökkenése is. A művelési ágak változása már 1850 óta ebben az irányban mozgott a termőterületek egyidejű növekedése mellett. Most azonban nem kívánatos politikai okok túlhajtották ezt az irányzatot. Ép ezért a visszacsatolt Felvidék egyik nagy értéke, hogy az erdőterület igen kedvezőtlenre vált arányszámát megjavította. Ezzel keményfeszükségletünk nagyobb hányada nyert belföldi fedezetet, puhafaszükségletünk tekintetében azonban továbbra is külföldi behozatalra maradtunk utalva. A magyar Felvidék visszacsatolásával erdőterületünk arányszáma 11.9-ről 12.5 százalékra javult.

A magyar Felvidék kedvezőbb birtokmegoszlását mutatja, hogy ott az 50 holdnál kisebb birtokok száma az összes földbirtokoknak 71 százaléka, míg az anyaországban valamivel még a 48 százalék alatt is marad. Az 50 holdon felüli birtokok átlagos nagysága pedig a magyar Felvidéken nem egészen 250 hold, az anyaországban pedig 293 hold. Annál nagyobb fontosságuk van a szántóföldi termelés adatainak, amelyek azt mutatják, hogy a magyar Felvidék termésátlagai az anyaországéit meghaladják. Nem állhat meg tehát az az aggály, hogy a kisbirtokrendszerre való áttérés a terméseredményeket tartósan csökkentené. Az idevonatkozó összehasonlító adatok ugyan még csak 1929-ről szólnak, de ez a számok bizonyító erejét érdemlegesen nem befolyásolhatja. Ez adatok szerint a magyar Felvidék a vetésterület 61.1 százalékát gabonaneműekkel vetette be, viszont 22.4 százalékát kapásnövények termelésére használta. Ezzel szemben az anyaországban a gabonaneműek vetésterületi aránya 54 százalék, a kapásnövényeké pedig 29.2 százalék volt. Az eltérés elsősorban onnan ered, hogy a magyar Felvidék szántóföldterületéből na-

gyobb százalék jut az *árpára*, 13.8 százalék és a *zabra*, 6 százalék, mint az anyaországban, *árpára* 8.5 százalék, *zabra* 5.4 százalék, noha viszont a búza és rozs vetésterületi aránya az anyaországban nagyobb, a *búzánál* 27.3 százalék a magyar Felvidék 24.3 százalékaival s a *rozsnál* 11.7 százalék a magyar Felvidék 11.2 százalékaival szemben. Másrészt a kapásnövényeknél a különbséget az anyaország javára elsősorban a *tengeri* okozza, amelynek aránya az anyaország szántóföldterületének 20 százaléka, a magyar Felvidéken ellenben csak 8.5 százalék. Viszont burgonyában és cukorrépában a magyar Felvidék arányszámai a nagyobbak, *burgonyában* 6.5 százalék az anyaország 5 százalékaival és *cukorrépában* 3.2 százalék az anyaország 1.4 százalékaival szemben. Mindezek az eltérések az anyaország és a magyar Felvidék között a domborzati viszonyok különbségéből, az alföld és a felvidék természetes viszonyából erednek. Ezek is kedvező változást okoznak, mert mezőgazdasági termelésünket arányosabbá és változatosabbá tehetik, de ennél nagyobb jelentőségük van az átlagtermésekben mutatkozó különbségeknek. A magyar Felvidék holdankénti átlagtermése nagyobb volt *búzában*, 8.1 mázsa az anyaország 7.8 mázsájával szemben, *rozsbán*, 7.7 mázsa az anyaország 7 mázsájával szemben, *árpában*, 9 mázsa az anyaország 8.2 mázsájával szemben, *tengeriben*, 9.3 mázsa az anyaország 9.2 mázsájával szemben, *burgonyában*, 52.9 mázsa az anyaország 44 mázsájával szemben, végül *takarmányrépában*, 130.4 mázsa az anyaország 118 mázsájával szemben és csak *zabban* és *cukorrépában* volt az anyaország átlagtermése egy árnyalattal nagyobb. A magyar Felvidék kisbirtokrendszere tehát kiállotta a tűzpróbát és mintaképeül szolgálhat az anyaország birtokmegoszlása részére is. A magyar Felvidéknek az anyaországnál kisebb kiterjedésű szőlőterületei némileg enyhíthetik szőlőterületeink túlzott arányát. Nem ilyen megnyugtató ellenben a magyar Felvidék feltűnően csekély gyümölcsfaállománya, bár a gyümölcsök kezelése és minősége tekintetében valószínűleg kevésbé maradnak el az anyaország mögött, mint a fák holdankénti száma tekintetében.

Ami az állattenyésztést illeti, mindenekelőtt meg kell állapítani, hogy a haszonállatok állománya úgy az anyaországban, mint a magyar Felvidéken csökkent a háború előtti állapottal szemben. Sőt a szarvasmarhák, lovak és sertések számában bekövetkezett csökkenés az anyaországban még nagyobb is volt, mint a magyar Felvidéken. Egyedül a juhok száma csökkent a

magyar Felvidéken nagyobb mértékben, mint az anyaországban. Az eredeti állományok tekintetében pedig a lovak és juhok száma 1911-ben nagyjában azonos volt az anyaországban és a magyar Felvidéken. A lovaknál ez a helyzet 1937-re is megmaradt, a juhoknál ellenben a felvidéki állomány nagyobb csökkenése folytán 1937-ben az anyaországi állomány holdanként majdnem a kétszerese lett a felvidéki holdankénti állománynak. Sertésekben az anyaország állománya 1911-ben holdanként mintegy ötven százalékkal nagyobb volt a magyar Felvidék állományánál és ez a különbség 1937-ig inkább a Felvidék javára változott meg. Már a szarvasmarhaállomány tekintetében a magyar Felvidék mindig előnyben volt az anyaországgal szemben és 1911-től 1937-ig ez az előny még növekedett is. A felvidéki haszonállatállomány csökkenése azonban annak ellenére következett be, hogy ugyanez idő alatt Csehszlovákia cseh tartományaiban az állomány, a juhokat kivéve, inkább növekedett, sőt a sertésállományban a növekedés elég számottevő is volt. Mégis kétségtelen marad, hogy a magyar Felvidék haszonállatállományának csökkenése kisebb mértékű volt, mint a magyar anyaországé. Viszont a Felvidéken a tehenek száma a szarvasmarhaállományban aránylag kisebb és a tehenek egyenlő számára eső tejgazdaságok száma is kevesebb, mint az anyaországban, úgyhogy itt a Felvidék számára új fejlődési lehetőségek nyílnak. A magyar Felvidék holdankénti baromfiállománya jelentősen kisebb, csaknem féllakkora, mint az anyaországé, úgyhogy feltehetően a tojástermelés is kevesebb. Ami pedig a vadállományt illeti, a magyar Felvidék csak a szárnyasvadbán, nevezetesen fogolyban, tüntet fel területi arányát meghaladó állományt.

A magyar Felvidéknek a magyar közgazdaság szempontjából legértékesebb része az a gyarapodás, amelyet a Felvidék bányászati lehetőségei nyújtanak. A trianoni Magyarország aránylag kedvező helyzetbe jutott megmaradt szénbányáival, mert ezek termelése a nagymagyarországinak közel 70 százaléka, holott a csonkaországi terület Nagymagyarországnak csak 28.6 százaléka terjedt ki és a megmaradt népesség is csak 36.5 százaléka volt Nagymagyarországnak. Így történetesen, hogy a csonka-magyarországi szénbányák a belföldi fogyasztást csaknem teljes egészében fedezni voltak képesek. Így az 1937. évben szénbányáinknak egy lakosra eső széntermelése évi 995 kg volt, ugyanakkor pedig a fejenkénti szénfogyasztás 1.031 kg-ot tett ki. Persze nem szabad felednünk, hogy hazai szénünk túlnyomórésze barna-

szén, általában nem kokszolható és a legnagyobb kalóriájú pécsi feketeszennek túlnagy a hamutartalma, azonkívül szénbányáink egy félévszázad mulva előreláthatóan kimerülnek. A magyar Felvidék széngazdaságunkat inkább kedvezőtlenül, semmint kedvezően befolyásolja. A visszacsatolt területen ugyanis csak egyetlen szénbánya van a salgótarjáni barnaszénmedencében, amelynek egy évre számítható 1 millió mázsás széntermeléséből a visszatért Felvidék egy lakosára csak mintegy 1 mázsa jut, tehát az anyaországi szükséglet arányában számítva a fejenkénti szükségletnek csak egytizedrésze. A magyar Felvidék a cseh tartományok kitűnő minőségű feketeszenei ellenére a szlovákiai gazdag erdőállományhoz alkalmazkodott és fatüzelésre rendezkedett be. Csonkamagyarország pedig éppen fában volt a legszegényebb és emiatt a fatüzelést mindenütt megszüntetni igyekezett. A magyar Felvidék erdőállománya önmagában nem is javította meg annyira a magyar tüzifakészletet, hogy a fatüzelés a magyar Felvidéken minden további nélkül fenntartható lenne. Kárpátalja visszacsatolásával tüzfabehozatalunk ugyan feleslegessé vált, de azért mégis számolnunk kell szénszükségletünk növekedésével és a magyar Felvidéken folytatott fatüzelés felhagyásával. Ami előnyös változás azonban a szénbányászat terén elmarad, az bekövetkezett a vasércbányászatban. A trianoni Magyarországon a nagymagyarországi vasércbányászatnak alig 17 százaléka maradt meg. A magyar Felvidékkel hat vasbánya kerül hozzánk vissza, amivel a nagymagyarországi vasércbányászatnak 30 százaléka lett újra a miénk. Ennek a gazdagodásnak jelentőségét a legjobban az mutathatja meg, hogy ezzel vasércszükségletünk tekintetében körülbelül olyan helyzetbe jutottunk, mint amilyenben szénszükségletünk tekintetében már a trianoni Magyarországon is voltunk, tudniillik úgyszólván egész vasércszükségletünket immár hazai termelésből tudjuk fedezni. Az 1937. évben ugyanis a csonkamagyarországi vasércstermelés 2.9 millió mázsát tett ki, a visszakerült hat bánya közül egyedül háromnak évi termelőképesége pedig 3.2 millió mázsa, ami már egyedül majdnem fedezni képes a csonkamagyarországi vasércszükségletet. Ha ehhez hozzávesszük a három további vasércbánya termelőképességét, amelyek közül kettőben még csak feltárási munka folyt, egy bánya pedig nem volt üzemben, akkor feltehető, hogy a megnagyobbodott ország vasércszükségletét is fedezni fogjuk tudni, úgyhogy csak különleges vasérccek, nyersvas, vagy acélok behozatalára szorulnánk. Nagymagyarországon évi vasércsterme-

lészünknek több mint harmadrészét exportáltuk, annak ellenére, hogy vasérckincsünk is alig többre, mint egy félévszázadra fedezte volna szükségletünket. A vasércen kívül a magyar Felvidék értékes adománya a magyar hazának az antimonbányakincs, amely ón-, réz- és ólomötvözetek készítéséhez az ötvözetek nagyfokú keménységének biztosítására szükséges, azonkívül ásványi festékek készítésénél is használatos. A felvidéki antimonbányával a nagymagyarországi antimonércbányászatnak 54 százalékát kaptuk vissza egy olyan ércből, amely nekünk Csonkamagyarországon teljesen hiányzott. Ez az egy bánya egyben egész antimonércszükségletünknek fedezésére alkalmas lesz. A magyar Felvidékkel visszanyertük nagymagyarországi horganybányászatunkat is, továbbá a vas- és antimonbányászatban rezes, aranyat és ezüstöt is nyerhetünk egyidejűleg előforduló ásványok gyanánt.

A bányászat lehetőségeivel szorosan összefügg az ország energiagazdasági helyzete. Csonkamagyarország energiaszükségletének háromnegyedrészt szénbányászatából fedezte, míg a szénben szegény magyar Felvidék aránylag nagymértékben használt fatüzelést. Így a felvidéki gyárak évi átlagban 1.600 mázsa fát tüzeltek el, viszont az anyaországban egy gyárra évente csak 400 mázsa tüzifa esett. Noha a Felvidék területe nagyobb mértékben áll erdőkből, mint Csonkamagyarorszáé, ez az arány mégsem annyival nagyobb, mint amennyivel nagyobb a Felvidék tüzifafogyasztása volt. Ásványolaj tekintetében a Felvidéken még termelés nincs, de remélhető az eredményes feltárás a Csallóközben és a Salgótarjától északra fekvő területen. A felvidéki folyóvizek eséséből vízienergia is nyerhető, de a magyar Felvidékkel e vízienergiának csak mintegy 10 százalékát nyertük vissza. Ezen a helyzeten a Kárpátalja visszacsatolása már lényeges változást idézett elő, mert az Ung folyó felső folyásának visszanyerésével további 2 százalék vízierőhöz és egy részben már kiépített vízierőműhöz jutottunk hozzá. A magyar Felvidék gyáripari üzeimei erőgépeik teljesítőképességének csak 3.6 százalékát nyerték ugyan vízierőkből, de Csonkamagyarországon még ennél is jóval kevesebbet, még pedig 0.7 százalékot. A magyar Felvidék vízierővel villamos energiát termelő telepeinek száma a háború előtt 4 volt, ma pedig 5 telep 1.100 lóerőnyi teljesítőképességgel. A magyar

Felvidék összes, közhasználatra villamos energiát termelő telepeinek száma a háború előtt 12 volt, és ma is 12, hozzá 6 önálló energiaelosztó teleppel. De amíg ezek a telepek a háború előtt csak 3.4 millió kilowattóra villamos energiát termeltek, addig az 1937. évi termelés már 50 millió kilowattóra volt.

A magyar Felvidéken 1913-ban 181 gyár volt üzemben, gyárankint átlag 106 munkással és átlag 962 ezer pengős évi termelési értékkel. Az 1938. évi állapot szerint a gyárak száma 326 volt, de gyárankint csak 40 munkással és átlag 573 ezer pengős évi termelési eredménnyel. A gyárak nagyobb száma ellenére tehát a munkások létszáma 22.3 százalékkal csökkent és a termelési eredmény értéke is kisebb volt. Pedig a gyárak számának növekedése sem kizárólag a csehek gyáralapítási tevékenységére vezethető vissza, mert a 326 gyárból nem 181, hanem 201 létesült még a magyar uralom idején, tehát 1919 előtt, és dolgozott 9.932 munkással 1938-ban, míg a cseh uralom alatt létesült 125 gyárnak ugyanakkor csak 3.244 munkása volt. Az 1938 végén gyűjtött adatok tehát megerősítették azt az egyébként is ismert tényt, hogy a csehszlovák uralom a Felvidék iparát elsorvasztotta. Ahelyett ugyanis, hogy a felvidéki ipar az 1913 óta eltelt huszonöt esztendő alatt további előhaladást tett volna, ma még ott sem tart, ahol huszonöt esztendővel ezelőtt. A magyar Felvidék gyártelepeinek állótőkéje 88.7 millió pengő, vagyis gyáranként átlag 272 ezer pengő, még pedig a városokban átlag 300 ezer, a községekben pedig átlag 230 ezer pengő, ami alig több, mint a csonkamagyarországi gyártelepek átlagos állótőkéjének fele. A magyar Felvidék gyárainak kisebb üzemnagyságával függ össze az is, hogy 66.8 százalékuk egyéni cég és csak 22.1 százalékuk részvénytársaság, viszont az anyaországban 54.5 százalék az egyéni cég és 32.9 százalék a részvénytársaság. A csonkamagyarországi gyár-
ipari telepeknek a magyar Felvidék gyáriparával való összehasonlítása az alábbi képet adja, megközelítően, miután a két adatsor nem ugyanarra az időpontra vonatkozik, tudniillik az előbbi 1937-re, az utóbbi pedig 1938-ra (az ipartelepek számának összehasonlításánál gondoljunk a népesség számának nagyjában megfelelő 10 : 1-es arányra; pontosan 8 : 1 volna, de ez kevésbé szemléletes):

Ipari főcsoport:	Gyáripari telepek száma		Gyártelepek átlagos munkáslétszáma	
	Csonka-magyarországon	Magyar Felvidéken	Csonka-magyarországon	Magyar Felvidéken
I. Vas- és fémipar	346	17	129	125
II. a. Gépgyártás	187	12	191	38
II. b. Villamos-energiatermelés	271	18	26	25
III. Kő, föld, agyagipar	551	61	52,5	55
IV. Fa- és csontipar	342	39	38	28
V. Bőr-, sörte-, tollipar	106	1	98	10
VI. Fonó-, szövőipar	359	8	189	34
VII. Ruházati ipar	210	11	43	69
VIII. Papírosipar	99	8	53	61
IX. Élelmezési ipar	1.027	125	32	29
X. Vegyészeti ipar	284	18	51	22
XII. Sokszorosító ipar	120	8	61	23
Összesen	3.902	326	71	40

A magyar Felvidék gyáripari telepeinek száma tehát az anyaországi gyárak számának tíz százalékát nem éri el, az átlagos munkáslétszám pedig az anyaországban megegyeszen akkorra. A gyáripari telepek száma tekintetében úgy az anyaországban, mint a magyar Felvidéken is az élelmezési iparhoz tartozó telepek vannak első helyen, amelyek között a Felvidéken 67 malom van. Az anyaországhoz viszonyítva a legtöbb a felvidéki gyárak száma a kő-, föld-, agyagiparban, köztük 30 téglagyárral és 17 kőbányával. Ugyanez a helyzet a faiparban 14 fűrészteleppel és 15 asztalos-árugyárral. A legfeltűnőbb a saját gyártású bőrt feldolgozó érsekújvári cipőgyáron kívül a bőriparnak, valamint a gumiiiparnak a Felvidéken való teljes hiánya, úgyszintén a fonó-, szövőipar igen gyenge képviselője. A felvidéki gyártelepek nagyságára munkáslétszámuknál még szemléletesebb képet adhat 1938. évi teljesítőképességük, valamint foglalkoztatottságuk nagysága, azért alább ezt is összehasonlítjuk az anyaország 1937. évi gyáripari teljesítményével. Itt is kívánatos utalni az összehasonlítás megkönnyítése kedvéért arra, hogy az anyaország és a Felvidék számadatai a népesség számának nagyjában megfelelően 10 : 1-es arányban felelnek meg egymásnak.

Ipari főcsoport:	Gyáripari termelés		A termelőképeség
	értéke	teljesítő- képessége	kihasználása
	millió pengő	Magyar Fel- vidéken	1958. július 1-jén százalékban Magyar Fel- vidéken
I. Vas- és fémipar	384.0	9.4	78.5
II. a. Gépgyártás	266.9	1.6	65.1
II. b. Villamos- energiatermelés	131.2	13.1	78.0
III. Kő-, föld-, agyagipar	109.3	14.9	73.3
IV. Fa- és csontipar	77.1	6.0	59.0
V. Bőr-, sörté-, tollipar	127.9	0.8	50.0
VI. Fonó-, szövőipar	516.0	0.6	52.4
VII. Ruházati ipar	71.1	10.5	67.6
VIII. Papírosipar	56.5	4.1	71.9
IX. Élelmezési ipar	885.8	166.2	54.2
X. Vegyészeti ipar	278.3	14.5	56.7
XII. Sokszorosító ipar	48.3	1.6	60.6
Összesen:	2,952.4	243.3	63.0

A termelési érték alapján való összehasonlításból jobban ki-domborodik az egyes felvidéki iparágak viszonylagos jelentősége. Különösen szembeötlő a felvidéki nehézipar alárendelt szerepe, a villamos energiatermelés fejlettsége és az élelmezési iparnak a gyenge foglalkoztatottságból következethető túlmérezetettsége. Az anyaországi gyáriparnak a magyar felvidéki gyáriparral való nyereségét az ipartelepek száma tünteti fel a legnagyobbak, mert eszerint a gyarapodás 8.4 százalék. A munkáslétszám növekedése szerint a növekedés 4.8 százalék, az évi termelési érték szerint pedig 4.4 százalék. Már az erőgépek löereje szerint a gyarapodás nem tesz ki többet 1.3 százaléknál, tehát az anyaországi gyárak technikai felkészültsége nagyobb. A 326 felvidéki gyártelepen kívül 111 nem gyári jellegű ipartelep is van, négyötödrészben az élelmezési ipar körében. Ezek átlagos nagysága azonban a felvidéki gyárak átlagos nagyságának hetedrészét alig haladja meg. A felvidéki gyártelepek területi eloszlását illetően jellemző, hogy azok kétharmadrésze tizenhárom nagyobb helységekre korlátozódik és egyedül Kassán 75 gyártelep van.

A magyar Felvidék kereskedelmi hálózatában 299 és kilencven százalékában gabonátárolás céljait szolgáló nyilvános raktár

van, míg munkáslétszám tekintetében a nyersdohányraktárak emelkednek ki, miután a csehszlovák gazdaságpolitika a magyar Felvidéket használta fel az ország dohányszükségletének a termelésére. Ez a dohánytermelés a hozzátartozó raktárakkal együtt nehezen hasznosítható többlet a megnagyobbodott anyaország részére. A magyar Felvidék nyílt áruüzletei között a fogyasztási szövetkezet boltjai a legelterjedtebbek, nevezetesen a Hansa, amely a magyar Hangya szövetkezetek szerepét töltötte be. A felvidéki hitelintézetek 89.4 millió pengős vagyonnal meghaladják a magyar vidék hitelintézeteinek vagyoni erejét és a felvidéki intézetek 80 millió pengős betétállománya is nagyobb, mint amekkorát a csonkahazai magyar vidéken találunk. A felvidéki hitelintézetek egyébként is eltérő jellegűek, nagyobb nyereséggel dolgoztak, jóval több jelzálogos kölcsönt nyújtottak és nagyobb készpénzállományt tartottak. Míg a csonkamagyarországi vidéken 19.4 ezer lakosra jutott egy részvénytársasági bank és 37.8 ezer lakosra egy bankfiók, addig a magyar Felvidéken 44.8 ezer lakosra egy részvénybank és 12.4 ezer lakosra egy bankfiók, tehát a magyar vidéken inkább az önálló bank, a Felvidéken ellenben a bankfiók volt a túlnyomó. A felvidéki városok vagyona egy lakosra számítva 140-1573 pengő között mozog, ami nagyjában megfelel az anyaországi viszonyoknak. Már a városi adósságok tekintetében az a helyzet, hogy a felvidéki városok adósságai nagyobb arányban terhelik a városi vagyont, mint Csonkamagyarországon.

Végül vessünk egy pillantást a magyar Felvidék közlekedési viszonyaira és Magyarországnak ebből származó gyarapodására is. A csonka országnak 8.567 km hosszú vasúthálózata volt. Ehhez a Felvidékkel 1.100 km. került vissza, közte a régi Bécs—marcheggi kettősvágányú fővonalnak Szob és Cseklész közé eső 133 km hosszú szakasza, a zsolnai kettősvágányú fővonalnak egy Galánta és Gány közé eső 7 km hosszú szakasza, a Pelsőc és Losonc, Hatvan és Losonc, Aszód és Losonc közé eső vonal, a Hidasnémetitől Kassán át vezető vonalból 27 km, a Kassától Kőrösmező felé vezető vonal nagyrésze is, úgyhogy vasúthálózatunk a Felvidékkel 15 százalékos gyarapodást ért el, ami nagyobb, mint a területi és népességi növekedés. Az országútakból többek között visszakerült az Ipolyságról Pozsony felé és a Komáromról Pozsony felé vezető út nagyrésze, a Losoncról Kassa felé vezető országút, továbbá a Kassáról Nagyszőlős felé vezető országútnak egyes részei. Az anyaország közútainak hossza 30.300 km volt,

ehhez a Felvidékkel 900 km országút, 2.500 km megyei út és 2.200 km községi út került hozzá. A Duna mindkét partja Csonkamagyarországon 279 km hosszúságban volt a mienk. Ehhez a Felvidékkel 153 kilométert kaptunk hozzá. A Tisza mindkét partjából 600 km volt a mienk s ehhez a Felvidékkel 15 km-t kaptunk vissza.

A magyar Felvidék nyugati része sík, közepe dombos, keleti része megint sík terület. Mint túlnyomórészeben agrárterületnek az anyaországhoz való visszacsatolásával az ország gazdasági jellege lényeges változást nem szenvedhetett. Agrárfeleslegünk ugyan kissé nőtt volna, az erdősvidek és a gömöri ércbányák pedig a nyersanyagszükségletünket valamivel nagyobb mértékben fedezték volna a belföldi termelésből. De egészben véve csak annyival lettünk nagyobbak területben, amennyivel népességben megszorodtunk s olyan agrárország maradtunk volna, amilyenek voltunk. De ennek ellenére nagy kihatásúnak kell lennie a gyarapodásnak gazdasági téren is. Egy vállalatnál azokat a költségeket, amelyeket az adminisztráció okoz, annál terhesebbeknek érezzük, minél kisebb a vállalat. Vannak olyan rezsiköltségek, amelyek nem csökkenthetők abban az arányban, amilyen arányban a vállalat kisebb lesz és megfordítva, nem kell ezeket a költségeket abban az arányban megnövelni, amilyen arányban a vállalat megnagyobbodik. Egy ország életében sincs a dolog máskép. A központi igazgatás terhei, amelyek alatt nemcsak az államkormányzatot, hanem a bankszervezetet, kereskedelmi központokat, piaci szerveket is kell érteni, annál súlyosabbak, minél kisebb a hozzátartozó ország. Ha az ország megnövekszik, akkor ezeknek a terheknek szükségképen csökkenniök kell. Ami viszont a visszacsatolt területeket illeti, az ezeken a területeken lakó magyar őslakosság a nagyobb magyar hazán belül tulajdonképpen az önkormányzatához jutott hozzá, mert hiszen feltételezhető, hogy mindazokat a közfunkciókat, amelyeket ott eddig a cseh helyi kormányzat látott el s itt megint nemcsak az államkormányzatra kell gondolni, a jövőben maga a magyar őslakosság fogja a kezébe venni. Ez a magyar őslakosság, amely idegen nyomás ellenére állta meg eddig a helyét, a csonkamagyarországi magyarságba friss vért, nagyobb életerőt hozhat és egy jobb, erőteljesebb magyar nemzedék felnövekedését készítheti elő.

III. A Kárpátalja.

Az 1938. november 2.-i bécsi döntéssel 93 ezer négyzetkilométerről közel 12 ezer négyzetkilométerrel kerekén 105 ezer négyzetkilométerre növelt Csonkamagyarország Kárpátaljának 1939. március 18-áig végrehajtott megszállásával továbbá 11.1 ezer négyzetkilométerrel nőtt meg és így kerekén 116 ezer négyzetkilométernyi kiterjedést ért el. A kárpátaljai területnek Szlovákia felé eső nyugati határát az 1939. április 4.-i budapesti megállapodás jelölte ki úgy, hogy ezzel Csonkamagyarország még további 1.1 ezer négyzetkilométernyi területhez jutott hozzá és ezzel a mai Magyarország területe 117.160 négyzetkilométerre növekedett. Ezzel a trianoni Magyarország területe nem teljesen egy félév leforgása alatt 25.9 százalékkal növekedett és Nagymagyarország, Horvátország nélkül számított, területének 41.4 százalékát, Nagymagyarország, Horvátországgal számított, területének pedig 36 százalékát érte el. E területgyarapodásnak népszaporodási mérlege a következő képet mutatja. A trianoni Magyarország 1930. évi népessége 8.7 millió lélek volt. A bécsi döntéssel a népesség több mint 1 millió lélekkel 9.7 millióra nőtt meg. Kárpátalja megszállásával valamivel több mint 552 ezer fővel szaporodott meg az ország népessége. A budapesti magyar-szlovák határmegállapodás pedig ehhez a lélekszámhoz még vagy 40 ezret adott hozzá, úgyhogy végeredményben a mai Magyarország népessége az 1930. évi állapot szerint valamivel 10.3 millió fölé emelkedett. A népességnek ez a megnövekedése azt jelenti, hogy a trianoni Magyarország népessége egy félév alatt egészben 18.7 százalékkal lett több. Ha ezt a növekedést Magyarországhoz viszonyítjuk, azt kapjuk, hogy az 1910. évi állapot szerint a mai Magyarország területén Nagymagyarország, Horvátország nélkül számított, népességének 49.1 százaléka, Nagymagyarország, Horvátországgal számított, népességének pedig 41.4 százaléka élt. Ha az 1930. évi helyzetképhez még hozzávesszük az azóta bekövetkezett természetes népszaporodást, akkor a mai Magyarország népessége már egyenesen 10.7 milliónál is többre tehető. Magyarország meggyarapodása tehát,

ha még Nagymagyarországnak felét nem is éri el egészen, igen számottevőnek és jelentékenynek mondható. A félévi egész területgyarapodás 24.087 négyzetkilométer, az 1930. évi állapot szerint 1,623.256 főnyi lakossal.

A kárpátaljai egész területen lakó egész népességnek 69 százaléka rutén, közel 13 százaléka magyar és csak 4 százaléka tót. A magyar Felvidék és Kárpátalja hozzászámításával a mai Magyarország nemzetiségi megoszlása alig tér el lényegesen a trianoni Magyarországtól, mert hiszen a magyarság többsége még mindig 84 százalékos, amivel szemben a németek 7, a rutének 4 és a tótok 3 százalékos számaránya még mindig elenyészik. A mai Magyarország népsűrűsége sem változott lényegesen, noha a kárpátaljai terület meglehetősen gyéren lakott. A március 18-áig megszerzett terület négyzetkilométerenkénti átlagos népsűrűsége ugyanis csak nem egészen 50, az április 4.-i határsávon pedig még 39 alatt is van. De még ezekkel a területekkel is csak 88-ra esett 1930. évi 93-as népsűrűségünk, az 1938-ra kiszámítható 97-es népsűrűségünk pedig legfeljebb 92 alá esett és 1940-re várt 100-as népsűrűségünk most már vagy 94-re tehető. Kárpátalján a községek száma 464, községenként átlag 1.278 lakossal. A községek átlagos lélekszáma tehát Kárpátalján egy árnyalattal nagyobb, mint a magyar Felvidéken, ahol egy község átlagos lélekszáma 1.186 volt. Még jobban kidomborodik ez a különbség, ha figyelembe vesszük, hogy Kárpátalján tulajdonképpen városi települések nincsenek, tehát városok nélkül számítva a kárpátaljai községek átlagos lélekszáma a magyar Felvidékénél még sokkal nagyobb. A mai Magyarországon levő összes községek száma 4.749, átlagos népességük pedig az 1930. évi lélekszám alapján 2.171 fő.

A magyar Felvidéknek azon a részén, amely a csehszlovák uralom alatt Szlovákiához tartozott, 1937-ben az elveszületések 20.6 ezreléket, a halálozások pedig 13.5 ezreléket tettek ki, úgyhogy a természetes szaporodás 7.1 ezrelék volt. Ezzel szemben a magyar Felvidék Ruzsinszkóhoz csatolva volt részén az elveszületések száma 26 ezrelék, a halálozásoké 15.4 ezrelék, a természetes népszaporodás pedig 10.6 ezrelék volt. A nyugati és keleti résznek a népmozgalom szempontjából való különbsége tehát még a magyar Felvidék keretén belül is megnyilvánult. Sőt meg lehet állapítani, hogy a magyar Felvidék keleti része még a mai Szlovákiánál is több elveszületést és halálozást, egyben pedig nagyobb természetes szaporodást tüntet fel. A mai Szlovákia területén ugyanis 1937-ben az elveszületések száma 23.2 ezrelék, a

halálozásoké 14.1 ezrelék, a természetes szaporodás pedig 9.1 ezrelék volt. A Ruszinszónak Kárpátaljával egyező területrészen 1937. évi élveszületések száma 54.9 ezrelék, a halálozásoké 16.7 ezrelék, a természetes szaporodás pedig 18.2 ezrelék volt, tehát még a magyar Felvidék keleti részének népmozgalmi adatait is jelentékenyen meghaladta. Kárpátalját ez adatok szerint egy erősen szaporodó népesség lakja, ami az alsóbb néposztályok és szegényebb néprétegek jellemző sajátja magas születési és ugyancsak magas halálozási arányszám mellett. Ezt a nagy házassági termékenységet az egy családra eső nagy gyermekszám is bizonyítja. A magyar Felvidéknek és Kárpátaljának visszacsatolása ennél fogva a mai Magyarország természetes népmozgalmi adatait észrevehetően megjavította, amennyiben az élveszületési arányszámot 20.2 ezrelékről 21.2 ezrelékre, a halálozási arányszámot 14.2 ezrelékről 14.3 ezrelékre, végül a természetes szaporodást 6 ezrelékről 6.9 ezrelékre emelte.

A nemzethez tartozás erkölcsi kötelékét elsősorban a vallásos érzület táplálja, mint ahogy ez sehol jobban kifejezésre nem jut, mint éppen Kárpátalján. A világháború előtti időben a legkatolikusabb világi hatalom az osztrák-magyar monarchia volt. A felदारabolt birodalom összes részei között még ma is fennálló lelki kapocs ez a katolikus vallási közösség. Egyedül a lengyellakta területek kerültek egy olyan állami közösségbe, amelyet kimondottan katolikusnak lehet nevezni s amelyről nem ok nélkül szokás elmondani, hogy ma a vezető katolikus világi hatalom Európában. Magyar hazánk megőrizte csonkaságában is katolikus többségét és nagy erkölcsi erőt jelenthet számunkra, hogy most Kárpátalján keresztül földrajzi kapcsolatba és határközösségbe kerültünk ezzel a katolikus Lengyelországgal. A monarchia szétesett többi részei is katolikus jellegűek és ezzel a katolikus lelkiséggel egy magasabb kultúrát is képviselnek új hazájuk határain belül. Jellemzően megmutatja ezt Jugoszlávián belül a katolikus horvátok és szlovének helyzete, akik ott a nyugati kultúra őrszemei. Hasonló szerepet tölt azonban be a görögkatolikus vallás is a görögkeletivel szemben, nevezetesen Erdélyben és a Kárpátalján. Gyakran hallani, hogy egy protestáns felekezetet szokás emlegetni, mint a magyar vallásúakat. Pedig nem lehet kétséges, hogy az igazán magyar vallás nem lehet más, mint a Szent István vallása, az államalapító és államfenntartó magyar vallás. Nem lehet más a magyar vallás, mint az, amely a történelmi Magyarország nemzetiségeit is a magyarsághoz és a magyar hazához fűzi.

Jól tudták ezt a csehek is és meg is mutatták, amikor Kárpát-alja népének görögkatolikus hite ellen harcba szállottak és a görögkeleti vallás elterjedését tekintették állampolitikai céljuknak. Hogy ez az igyekezetük nem volt egészen eredménytelen, bizonyítja a statisztika, mert amíg 1910-ben Kárpát-alja népének csak egészen kis töredéke volt görögkeleti, addig 1930-ra felment számarányuk 20 százalékra, viszont a görögkatolikusok számaránya ez alatt a husz év alatt 76 százalékról 58 százalékra esett vissza. Mivel ezzel szemben a római katolikus elem kis számaránya változatlan maradt, amennyiben 7.2 százalék volt és 7.2 százalék maradt, Kárpát-aljának katolikus jellege ma is megvan, ha mindjárt sokkal kisebb mértékben is, mint a háború előtt volt. A katolikusok számaránya ugyanis ma 64.9 a háború előtti 83.4-el szemben, míg a protestánsok számaránya 3.7-ről 3.0-ra, az izraelitáké 12.8-ról 12.1-re esett vissza, a főként görögkeletieket magukban foglaló egyebeké ellenben 0.1-ről 20.0-ra ment fel. A vallási hovatartozáson keresztül való elnemzetietlenítési törekvés a magyar Felvidéken sem hiányzott, de ott sokkal kisebb eredménnyel járt. Ott ugyanis szintén az egyéb felekezetűek számarányának emelkedésében mutatkozott meg, amely 1910 és 1930 között 0.1 százalékról 1.7 százalékra ment fel. Egyébként a magyar Felvidék katolikus jellege inkább erősödött, ami a magasabb kultúrájú népesség nagyobb öntudatával magyarázható. A nemzeti elnyomatás éveiben éppen a vallás az, amely a nemzethűség legjobb megőrzője és ápolója. A magyar Felvidéken a katolikusok számaránya 1910-ben 67.0 volt, 1930-ban 69.2 százalék, 1938-ban pedig a magyar uralom visszaállítása után 69.6 százalék. A protestánsok száma 1910-ben 25.2 százalék, 1930-ban 21.5 százalék, 1938-ban 22.1 százalék. Az izraelitáké 1910-ben 7.7 százalék, 1930-ban 7.6 százalék, 1938-ban 7.7 százalék. Egyéb felekezeteké 1910-ben 0.1 százalék, 1930-ban 1.7 százalék, 1938-ban 0.1 százalék. Miután Csonkamagyarország katolikus jellege szintén erősödőben van, amennyiben a katolikusok számaránya 1910-től 1930-ig 65 százalékról 67.2 százalékra nőtt, a protestánsoké 27.8 százalékról 27 százalékra, az izraelitáké 6.2 százalékról 5.1 százalékra, az egyéb felekezetűeké pedig 1 százalékról 0.7 százalékra ment vissza, a megnagyobbodott Magyarország katolikus jellege is erőteljesen kidomborodik. A mai hazában 1910-ben a katolikusok számaránya 66.2 volt s ma 67.2, a protestánsoké ellenben 26.3-ról 26.1-re az izraelitáké 6.7-ről 5.8-ra ment vissza s egyedül a kárpátaljai görögkeletiek számának növekedésével magyarázható, hogy az egyéb

felekezetiük számaránya a háború előtti 0.8 százalékhoz képest ma nagyobb és pedig 1.9 százalék. A trianoni Magyarországhoz viszonyítva a mai állapot szerint a katolikus túlsúly arányszámát mutató százalék a régi 67.2-el szemben ma is 67.2 százalék, ellenben gyöngülést mutat a protestánsok számaránya 27 százalékról 26.2 százalékra, viszont az izraelitáké 5.1 százalékról 5.8 százalékra s a görögkeletieket magában foglaló egyebeké 0.7-ről 1.9-re ment fel. Remélhető, hogy Kárpátalja visszacsatolásával a görögkeleti elem fokozatosan a régi számarányára zsugorodik össze és ezzel a katolikus elem újból tért nyer. Ezzel pedig a katolikus túlsúly észrevehetően nagyobb lesz, mint a trianoni Magyarországon volt. Az izraeliták számarányának növekedése nem kívánatos mellékzöngéje az ország megnagyobbodásának, különösen mert alacsonyabb kultúrájú és erősebben is szaporodó izraelitákat kaptunk vissza, kiknek hagyományos szerepe Kárpátalja egyszerű népének gazdasági kizsákmányolásában a magyar államhatalom, sőt az egész magyar társadalom éber figyelmét és különös gondoskodását igényli.

A kárpátaljai népesség foglalkozási megoszlás szerint sokkal egyoldalúbban őstermelést folytat, mint akár az anyaország, akár pedig a magyar Felvidék népessége. Amíg ugyanis 1930-ban Csonkamagyarországon a népesség 51.8 százaléka volt *őstermelő*, a Felvidéken pedig 56.1 százalék, addig Kárpátalján 72.5 százalék. *Bányászattal* foglalkozott Csonkamagyarországon 1.3 százalék, a Felvidéken 0.4 százalék, Kárpátalján 0.6 százalék. *Ipparral* foglalkozott Csonkamagyarországon 21.7 százalék, a Felvidéken 16.1 százalék, Kárpátalján 9.7 százalék. *Kereskedelemmel* foglalkozott Csonkamagyarországon 5.4 százalék, a Felvidéken 6.3 százalék, Kárpátalján 4.5 százalék. *Közlekedéssel* foglalkozott Csonkamagyarországon 3.9 százalék, a Felvidéken 4.7 százalék, Kárpátalján 2.9 százalék. A *közszolgálatban* és a *szabadfoglalkozásúak* körében volt Csonkamagyarországon 5 százalék, a Felvidéken 5.7 százalék, Kárpátalján 2.9 százalék. *Véderő* Csonkamagyarországon 0.8 százalék, a Felvidéken 2.1 százalék, Kárpátalján 0.5 százalék. *Házicselédék* számaránya Csonkamagyarországon 2.3 százalék, a Felvidéken 0.9 százalék, Kárpátalján 0.4 százalék. Végül *egyéb foglalkozásúak* Csonkamagyarországon 7.8 százalék, a Felvidéken 7.3 százalék, Kárpátalján 6.2 százalék. Az április 4-én visszakerült határsávon a mezőgazdasági népesség többsége még kiemelkedőbb, mert az egész népesség 81.4 százalékára terjed ki. A mezőgazdasági népesség arányszámát már a

magyar Felvidék visszacsatolása fokozta, Kárpátaljával pedig ez az irányzat még erősödött a mai Magyarország foglalkozási megoszlásában. Nem ilyen egyértelműen lehetne azonban azt mondani, hogy a Felvidékkel és Kárpátaljával Magyarország mezőgazdasági jellege erősödött, mert az újból hozzánk tartozó területekkel ipari nyersanyagokban gazdagabbak lettünk és így iparunk létalapja megerősödött. A népesség növekedése az ipar fogyasztóterületét is növelte és ezzel is a meglévő ipar fennmaradását biztosította, míg új iparteleppek egyes iparágak túlméretezettségét idézhették volna inkább elő. A kárpátaljai őstermelésben éppen az erdőgazdaságnak van kimagasló szerepe, ami egyik legnagyobb hiányunk pótlására alkalmas, mégha fenyőfaszükségletünk biztosítása tekintetében továbbra is a külföldi behozatalra maradunk utalva. Ebben a tekintetben például a szlovákiai fenyőerdők vágásaira van nagy szükségünk. Tüzfában és lombos műfában ellenben belföldi szükségletünk Kárpátalja termelésével biztosítottak látszik.

Csonkamagyarország közel 16.2 millió katasztrális holdnyi területéhez a magyar Felvidék közel 2.06 millió holdot adott hozzá, amit aztán Kárpátalja 2.12 millió holddal növelt meg, úgyhogy a mai Magyarország 20.36 millió holdra terjed. Művelési ágak szerint Csonkamagyarországon 1930-ban a terület 60.4 százaléka, a magyar Felvidéken 59.4 százaléka, Kárpátalján pedig a nyugati határsáv nélkül 14.9 százaléka volt *szántóföld*. A nyugati határsávon a szántóföld részesedési aránya 25 százalék volt. Ezzel szemben az *erdő* Csonkamagyarországon 11.9 százalék, a magyar Felvidéken 15.9 százalék, Kárpátalján a nyugati határsáv nélkül 54.5 százalék, a nyugati határsávon pedig 44.1 százalék volt. Ugyanígy Csonkamagyarország 7 százaléknyi és a magyar Felvidék 8.4 százaléknyi *rétterületével* szemben Kárpátalján a nyugati határsáv nélkül a rét aránya 14.2 százalék, a nyugati határsávon pedig 11.1 százalék. Hasonló a helyzet a *legelőterületben* is, amennyiben Csonkamagyarországon 10.4 százalék, a magyar Felvidéken 8.3 százalék, Kárpátalján ellenben a nyugati határsáv nélkül 12.8 százalék, végül a nyugati határsávon 15.7 százalék a legelőterület aránya. A *kert* területe Csonkamagyarországon 1.3 százalék, a magyar Felvidéken 1.7 százalék, Kárpátalján 1 százalék. A *szőlő* területe Csonkamagyarországon 2.2 százalék, a magyar Felvidéken 0.8 százalék, Kárpátalján 0.1 százalék. A *nádas* területe Csonkamagyarországon 0.3 százalék, a magyar Felvidéken 0.2 százalék, Kárpátalján semmi. Végül a *meg nem*

művelt terület Csonkamagyarországon 6.5 százalék, a magyar Felvidéken 5.3 százalék, Kárpátalján 2.5 százalék. A visszacsatolt területekkel Magyarország termőföldjének művelési ágak szerint való tagozódása lényeges változást szenvedett. A *szántóföld* aránya 60.4 százalékról 55.6 százalékra csökkent, a *kert* aránya 1.5 százalék maradt, a *rét* arányszáma 7 százalékról 7.9 százalékra nőtt, a *szőlő* arányszáma 2.2 százalékról 1.8 százalékra csökkent, a *legelő* arányszáma 10.4 százalékról 10.5 százalékra emelkedett, az *erdő* arányszáma 11.9 százalékról 16.6 százalékra szökött fel, a *nádas* arányszáma 0.3 százalék maradt, végül a *meg nem művelt terület* 6.5 százalékról 6 százalékra csökkent. Kárpátalja földje önmagában sokkal szegényebb, mint akár az anyaország, akár a Felvidék földje. Világosan megmutathatja ezt, hogy amíg az anyaországban egy hold föld átlagos kataszteri tiszta jövedelme 9.56 aranykorona, a magyar Felvidéken pedig 8.92 aranykorona, addig Kárpátalján csak 1.14 aranykorona. Mégis Magyarország szempontjából Kárpátalja erdőterületének visszanyerése sokkal nagyobb érték, mint hogyha hasonló kiterjedésű szántóföldterületeket kaptunk volna vissza. Viszont Kárpátalja erdőkitermelő népének csak a legnagyobb előnyére válhatik, ha faszállításait a hozzá legközelebb eső, vele legjobb közlekedési kapcsolatban levő és fában szűkölködő magyar alföldi területre irányíthatja, ahonnan ugyanakkor mindazokat a szántóföldi terményeket megkaphatja, amelyeket a saját földjéből kihozni nem tud. Sőt mikor az erdőkitermelő munka a legkisebb, az alföldön a munkatorlódás a legnagyobb és Kárpátalja vándormunkásnépe az aratásnál jó foglalkoztatást találhat.

Kárpátalja szántóföldjének az anyaországtól eltérő jellege jut kifejezésre a szántóföldi termények megoszlásában és a holdankénti átlagtermés nagyságában. Csonkamagyarországon a *búza* vetésterülete volt 27.3 százalék, Kárpátalján ellenben csak 10.8 százalék. A *rozsra* esett Csonkamagyarországon 11.7 százalék, Kárpátalján 10.9 százalék. *Árpa* volt Csonkamagyarországon 8.5 százalék, Kárpátalján 1.6 százalék. *Zab* Csonkamagyarországon 5.4 százalék, Kárpátalján 14.5 százalék. Szemes *tengeri* Csonkamagyarországon 20 százalék, Kárpátalján 21.9 százalék. *Burgonya* Csonkamagyarországon 5 százalék, Kárpátalján 22.3 százalék. *Cukorrépa* Csonkamagyarországon 1.4 százalék, Kárpátalján úgy szólván semmi. *Takarmányrépa* Csonkamagyarországon 2 százalék, Kárpátalján 0.5 százalék. *Fejeskáposzta* Csonkamagyarországon 0.1 százalék, Kárpátalján ellenben 0.6 százalék. Kár-

pátalja legfontosabb terményei tehát a burgonya, tengeri és a zab. A holdankénti átlagtermés Kárpátalján általában jóval kisebb volt, mint Csonkamagyarországon. *Búzából* az átlagtermés Csonkamagyarországon 7.8 mázsa, Kárpátalján 5.8 mázsa. *Rozsból* az átlagtermés Csonkamagyarországon 7 mázsa, Kárpátalján 5.9 mázsa. *Árpából* az átlagtermés Csonkamagyarországon 8.2 mázsa, Kárpátalján 5.8 mázsa. *Zabból* az átlagtermés Csonkamagyarországon 7.8 mázsa, Kárpátalján 6.1 mázsa. Szemes *tengeriből* az átlagtermés Csonkamagyarországon 9.2 mázsa, Kárpátalján 7.2 mázsa. Egyedül *burgonyából* termett Kárpátalja földje holdanként többet. Csonkamagyarország holdankénti 44 mázsás átlagtermésével szemben ugyanis Kárpátalján 49.4 mázsa termett. *Cukorrépából* az átlagtermés Csonkamagyarországon 117 mázsa, Kárpátalján 65 mázsa. *Takarmányrépából* az átlagtermés Csonkamagyarországon 118 mázsa, Kárpátalján 89.1 mázsa. Végül *fejeskáposztából* az átlagtermés Csonkamagyarországon 125.2 mázsa, Kárpátalján pedig 73.4 mázsa, Kárpátalja nyugati határsávja ezekben az adatokban nincsen benne. Noha ez a terület kis kiterjedésénél fogva az átlagokat számottevően nem változtathatja meg, mégis érdemes megemlíteni, hogy ezen a határsávon a búza vetésterülete aránylag közel háromszorakkora, a zabé pedig másfélszerakkora volt, mint Kárpátalja egyéb részein. A mai Magyarország szántóföldterületének százalékos megoszlását az ország megnagyobbodása lényegesen nem változtatta meg, ami természetes következménye annak, hogy az ország szántóföldterületében a legnagyobb hányad a trianoni területre esik. Így a szántóföldterületből a búza 27.3 százalékról csak 26.6 százalékra, a szemes *tengeri* pedig 20 százalékról 18.8 százalékra esett, míg a *rozs* 11.7 százalékkal, a *takarmányrépa* 2 százalékkal és a *fejeskáposzta* 0.1 százalékkal változatlan maradt, viszont az *árpa* 8.5 százalékról 8.9 százalékra, a *zab* 5.4 százalékról 5.7 százalékra, a *burgonya* 5 százalékról 5.6 százalékra, a *cukorrépa* 1.4 százalékról 1.6 százalékra emelkedett. Ez adatokból csak Kárpátalja nyugati kis határsávja hiányzik, ami alig észrevehető változást jelenthet csak a százalékok tekintetében. A holdankénti átlagtermések országos változása sem lényegesebb. A búza átlagtermése, megint a nyugati határsáv nélkül, változatlanul 7.8 mázsa, a *rozsé* változatlanul 7 mázsa maradt, az *árpa* átlagtermése 8.2 mázsáról 8.4 mázsára, a *burgonyáé* 44 mázsáról 45.7 mázsára, a *takarmányrépáé* 118 mázsáról 119.2 mázsára emelkedett, ellenben a *zab* átlagtermése 7.8 mázsáról 7.7 mázsára, a

tengerié 9.2 mázsáról 9.1 mázsára, a *cukorrépáé* 117 mázsáról 116.6 mázsára, végül a *fejeskáposztáé* 125.2 mázsáról 112.3 mázsára esett.

A kárpátaljai területen a gyümölcsfaállomány túlnyomórésze almafa és szilvafa, amelyek mindegyikére az állomány kétötöd-kétötödrésze jutott. Az anyaországhoz viszonyítva az almafáknak ezer holdra számított állománya Kárpátalján még többletet is mutat, amennyiben az anyaországban ezer holdra 368.7 almafa, Kárpátalján ellenben 382.9 almafa esett. Már szilvafából és a többi fajtából is az anyaországban jóval több gyümölcsfa volt azonos területen, mint Kárpátalján. Mint általában a Felvidéken, az itt termő almafajták is jobb minőségű és jobban eltehető téli almafajtákból állanak, mint az anyaországban.

Ami a kárpátaljai állattenyésztést illeti, itt úgy a haszonállatok, mint a baromfiak tartását is megnehezítette a szemestakarmány hiánya. Ebben a tekintetben tehát az anyaország a jövőben a kárpátaljai területnek nagyobb segítséget fog nyújthatni. A haszonállatoknál és a baromfiaknál egyaránt az állatlétszámnak a területhez viszonyított aránya kedvezőtlenebb, mint az anyaországban. Már Kárpátaljának nyugati határsávján aránylag sokkal több állatot találunk. De Kárpátalja egyéb részein is előnyösebb képet kapunk, ha a haszonállatlétszámot a népesség számához viszonyítjuk, mert akkor Kárpátalján szarvasmarhából még jóval több is akad, mint akár a magyar Felvidéken, akár pedig az anyaországban. Ugyanez áll a juhállományra is. Kecskéből pedig a kárpátaljai határsávon aránylag sokszorosan több is akad, mint az anyaországban. Ellenben a baromfiállomány tekintetében úgy holdanként, mint a népesség száma szerint is csak töredékei vannak meg a Kárpátalján az anyaországi állománynak.

Kárpátalja legnagyobb értéke erdőgazdaságában van. Míg a trianoni Magyarország *tüzifatermelése* 15.1 millió mázsa volt s ez a magyar Felvidékkel 17 millió mázsára nőtt, Kárpátaljának 8.7 millió mázsás termelésével 25.7 millió mázsa tüzifa évi kitermelésével számíthatunk. A trianoni Magyarország évi tüzifaszükséglete 21.6 millió mázsa volt. Ennek a belföldi termelést meghaladó fedezésére évente majdnem 6.5 millió mázsa tüzifát kellett behoznunk külföldről. A mai Magyarország tüzifaszükségletét a vissza-csatolt területekkel együtt legalább 25.5 millió mázsára kell becsülni, úgyhogy feltehető, hogy tüzifaszükségletünk a most már belföldön kitermelt 25.7 millió mázsa tüzifával fedezve lesz. Valamivel más képet ad műfaszükségletünk fedezetének állása. Min-

denek előtt különbséget kell tennünk lombos műfa és fenyő műfa között. *Lombos műfában* a helyzet szintén teljesen kielégítő. A trianoni Magyarországon évente 5.3 millió mázsá lombos műfát termeltünk ki. Ez a mennyiség a magyar Felvidék visszacsatolásával közel 6.3 millió mázsára emelkedett. Kárpátaljával a termelésünk már majdnem a 8.5 millió mázsát is eléri. Ezzel szemben a trianoni Magyarországon a közel 6.5 millió mázsás évi szükséglet fedezésére 1.1 millió mázsá lombos műfa behozatalára szorultunk. Mivel feltehető, hogy a megnagyobbodott Magyarországon az évi szükséglet mintegy 7.5 millió mázsára nőtt, mai termelésünkől már évente mintegy 1 millió mázsá feleslegünk lesz. A *fenyő műfában* ellenben a szükségletünk a belföldi termelésből továbbra is fedezetlen marad. A mérleg ugyan ebben a tekintetben is jóval kedvezőbbre fordul, mert a múltban behozott 6.1 millió mázsával szemben most már évente csak mintegy 3.0 millió mázsára lesz külföldről szükségünk, de ettől a külföldi behozattalól magunkat mentesíteni nem tudjuk. A változás részletei fenyő műfaszükségletünknel egyébként a következők. A trianoni Magyarország fenyő műfaszükséglete évente 6.6 millió mázsá volt. Ebből a belföldi termelés nem egészen 0.6 millió mázsát fedezett. A magyar Felvidékkel termelésünk 1.3 millió mázsára emelkedett. Kárpátaljával pedig 4.2 millió mázsát ért el. Egyedül Kárpátaljának fenyő műfatermelése tehát több, mint a mai Magyarország többi részéé. Ha tehát a mai Magyarország fenyő műfaszükségletét 7.2 millió mázsának számítjuk, akkor behozatali szükségletünk fenyő műfából a jövőben már csak 3 millió mázsá, tehát az eddiginek csak mintegy a fele lenne. Kárpátaljának faellátásunkra gyakorolható kedvező hatását akkor értékelhetjük teljes mértékben, ha figyelembe vesszük, hogy külkereskedelmi mérlegünk behozatali oldalán a fabehozatal olyan kiemelkedő tétel volt, mint a kiviteli oldalon a búza kivitele. Egész behozatalunknak 1937-ben 13 százalékát, 1938-ban pedig 12 százalékát érte el a behozott fa értéke. Ugyanakkor a kiviteli oldalon a búzakivitel értéke 1937-ben közel 11 százalék, 1938-ban pedig 13 százalék volt. Hasonló méretű tétel volt még a vágós és igásállatok kivitele. A behozatali oldalon ellenben a fa behozatalához hasonlítható méretű második tétel nem akadt, hacsak nem az összes bányatermékek együttes tétele. Ha ez a legterjedelmesebb tétel csökkent most már le Magyarország megnagyobbodásával, elsősorban pedig Kárpátalja visszacsatolásával, akkor ennek közgazdasági hatása igen számottevő és jelentős. Különösen a mai

világgazdasági helyzetben, amikor az összes országok kénytelen-kelletlen önellátásra rendezkednek be, felbecsülhetetlen értéke van annak, ha egy olyan sokféle használhatóságú szükségleti cikkben, mint a fa, függetleníteni tudjuk magunkat a külföldtől. Hozzájárul ehhez, hogy a szomszédos Németország jelentékeny mértékben fabehozatalra szorul és így mindjárt a Németországgal egyesült Ausztriát is elvesztettük beszerzési forrásunk gyanánt, sőt Szlovákiából való fabehozatalunk egyelőre szintén bizonytalanak tekinthető. Mivel pedig a Romániából és Jugoszláviából való fabehozatal egyidejűleg mindig politikai kérdés is, valóban politikai előny is, ha függésünk a külföldtől fa-ellátásunk tekintetében csökken, sőt hozzá *jelentékenyen* kisebb lesz. Pénzértékben a fabehozatal 1937-ben 62 millió pengőt, az 1938. évben pedig 50.5 millió pengőt tett ki. Ami ebből fenyő műfa behozatala címén megmarad, azt várható lombosműfakivitelünk részben még ellensúlyozza is.

Kárpátalja egész ipari termelése az erdőgazdaságnak a függvénye. Az 1913. évben Kárpátalján 30 gyári jellegű ipartelep volt üzemben, amelyek közül 27-ről állottak rendelkezésre adatok. Ez utóbbi gyárakban 6.402 munkás dolgozott és az évi termelés értéke 16.9 millió korona volt. A csehszlovák uralom idejéből 1930-ról áll rendelkezésre iparüzemi statisztika, de ez nem a gyári jellegű üzemekről készült és ezeket nem is választja külön, úgyhogy csak becslésszerűen lehet közülük 80 gyárra következtetni. Az 1930. évi statisztika 303 üzemről szól 6.918 munkással, tehát a munkások számát tekintve nem többről, mint amennyi munkás az 1913. évi felvétel szerint működő kárpátaljai gyárakban volt. Egyedül a munkáslétszám megközelítő azonossága adhat némi alapot arra, hogy a két felvétel adatai között valamilyen összehasonlítást tegyünk. Az összehasonlítás első sorban arra terjedhet ki, hogy az 1913. évi felvétel szerint a gyári munkások az egyes iparágak között hogyan oszlottak meg, valamint, hogy 1930-ban mi volt a munkások megoszlása. Az 1913. évben a munkások számának 39.7 százaléka a faiparra esett és 1930-ban is a faiparé, első sorban fűrésztelepeké, a vezető szerep a munkások számának 48.7 százalékaival. Nem sokkal ezután következett 1913-ban a falepárló vegyészeti ipar a munkások számának 38.5 százalékaival, míg a vegyészeti iparra 1930-ban, ugyancsak második helyen, már csak 19.4 százalék jutott. A harmadik helyen 1913-ban a kő, agyag, és üvegyipar állott 12.4 százalékkal a vas- és fémipar 7. valamint az élelmezési ipar 2.4

százaléka előtt. A termelés értéke szerint azonban már az élelmezési ipar volt harmadik helyen. Az 1930. évben a harmadik helyen az élelmezési ipar állott 16,9 százalékkal, negyedik helyen a kő, agyag és üvegipar 10 százalékkal a vas- és fémipar 2,9 százaléka előtt. Az ipari termelésnek az erdőterületek által meghatározott jellege tehát az iparágak megoszlása tekintetében alig változott 1913 és 1930 között. Noha 1930-ban 80 gyártelep működött volna, ez az ő egészben 3,5 ezer munkásával erősen elmaradt a háború előtti 30 gyártelep kilenctizedének 6.402 munkása mögött. El lehet tehát mondani, hogy a kárpátaljai ipar nem fejlődött az utolsó negyedszázad alatt, hanem inkább visszafejlődött. Pedig az ipar fejlődésének Kárpátalján a fagazdag-ságon kívül egyéb feltételei is vannak. Ilyen mindjárt az, hogy vasércbányászata is van, de ennél még fontosabb, hogy a kétezerméteres hegyekről az alföld felé eső vizekben vízierői is vannak, melyek gazdaságos hajtóerőt kínálnak. Így a Tisza forrásvidékén már meg is indultak az előkészületek nagy völgyzárógáták létesítése iránt, ami villamosenergia termelésére, öntözőgazdálkodás megvalósítására és árvízvédelemre egyaránt alkalmas. Ha ezek a munkálatok nagy beruházásokat is kívánnak, a legszegényebb munkásrétegnek bőséges munkaalkalmak nyújtásával és nagy természeti energiának a közgazdaság szolgálatába állításával teljes kárpótlást nyújthatnak a befektetett tőkékért. A vízierőkben egyébként szegény mai Magyarországnak Kárpátalja vízierői csak annál nagyobb értéket jelentenek.

Kárpátalja legértékesebb bányakincse; az aknaszlatinai sóbánya, amely a mi sóbányákban teljesen szűkölködő csonka hazánkat a jövőben a külföldi sóbehozattal teljesen mentesítheti, mégha a fennálló sószállítási szerződések tartama alatt külföldi sót kénytelenek is vagyunk egyelőre átvenni. Az aknaszlatinai sóbánya évi termelése 1 millió mázsánál többre fokozható és sószükségletünknek fedezésére mai határaink között 850 esztendőre elegendő.

Kárpátalja hitelintézeteiről csak egy egészen hézagos statisztika áll rendelkezésre, amely egyesegyedül a helyi intézetekről számol be, a bankfiókokról ellenben nem. Már pedig emlékezhetünk, hogy a magyar Felvidéken a bankfiókok hálózatát aránylag nagyobbnak találtuk, mint az anyaországi vidéken, viszont a helyi intézeteknek a magyar Felvidéken volt kisebb szerepük, mint az anyaországi vidéken. Feltehető tehát, hogy az az aránytalanság, amit a kárpátaljai helyi hitelintézetek

117 ezer pengős alaptőkéje a csonkaországi vidék megfelelő milliós alaptőkéje között mutatkozik, legalább részben innen származik. De fennáll ez az aránytalanság a magyar Felvidékkel szemben is, ahol 25 hitelintézetnek 7.5 millió pengős alaptőkéje volt, szemben Kárpátalja 5 hitelintézetének 117 ezer pengős alaptőkéjével. Ezt az eltérést a bankfiókoknak elterjedtebb rendszere sem tudja kiegyenlíteni, hanem csak Kárpátalja népének nagyobb szegénysége. Ezt a nagyobb szegénységet egy újabb adat is alátámaszthatja. A cseh koronáknak pengőkre való beváltásánál ugyanis a magyar Felvidéken 77 millió pengő értékű cseh korona került beváltásra, a Kárpátalján ellenben csak 19—20 millió pengő. Ha ezt a két adatot a lakosság fejszámára számítjuk át, akkor a magyar Felvidéken egy főre körülbelül 77 pengőt, a Kárpátalján ellenben csak 33 pengőt kapunk. Jele lehet ez a naturálgazdaság nagyobb elterjedésének is, de ez is csak azt bizonyítja, hogy a kárpátaljai népesség egyszerűbb és elmaradottabb életviszonyok között él.

Kárpátalja elmaradottságának oka a terepokoza közlekedési nehézségekből ered. Nyugat-keleti irányban például alig lehet utakat építeni, mert a völgyek általában észak-déli irányban nyílnak. Ez is arra utalja Kárpátalját, hogy politikai hovatartozását a magyar alföld irányában keresse. Csehszlovákia határain belül a kárpátaljai terület nemcsak nyugat-keleti irányban került politikai kapcsolatba, hanem azonfelül egy olyan ország része lett, amelynek központja az ország hosszának Kárpátaljával ellentétes végén feküdt. Kárpátalja tehát egy végzetes közlekedési hátrányba került, amely a piaci szervezet központjáiig terjedő nagy szállítási költségek miatt versenyképességét aláásta és fejlődését megbénította. A Magyarországhoz visszatért Kárpátalja ellenben egyenesen közlekedéspolitikai előnyöket hozott magával, mert a lengyelektől teljesen elzárt anyaország visszakapta teljes hosszában a munkács-lavocznei kettősvágányú vasútvonalat, amely Stryjen át Lwow-ba, Lembergbe vezet. Egy másik lengyelországi összeköttetést teremtene meg a Királyháza—kőrösmezői vonal Stanislaw felé, ha meg nem szakadna a Máramarosszigetnél közbeiktató, Taracköz és Terebesfejérpatak közé eső román területtel, amelyen keresztülhaladó 46 km-es vasútvonalon a csehek peage-jogot vettek igénybe. Magyar részről most folyamatban van már a román szakasz kikapcsolásával magyar területen vezető közvetlen és az eredetinel rövidebb összeköttetés kiépítése, úgyhogy errefelé is meglenne a

magyar-lengyel közlekedési kapcsolat idegen terület közbejötté nélkül. Sőt az ungvár-uzsoki vonalon is megvan Siánki határállomással a vasúti kapcsolat Samboron át Lemberg felé. Ezek a vasúti összeköttetések nemcsak Lengyelországba nyitják meg az utat, hanem a balti államokba és az északi tengerpartra is.

Az ország területi megnagyobbodása idővel a belső forgalom szempontjából is jelentős eltolódásokat idézhet elő. Csonkamagyarországon Budapest Szob felé számítva csaknem az országhatáron feküdt ugyan, de egy délnyugati-északkeleti irányban elhelyezett tengelyen át számítva körülbelül a közepén volt a Csonkamagyarországon beutazható legnagyobb távolságnak, amely délnyugaton Szentgotthárd—Dávidházától az északkeleti Záhony—Csengerig terjedően 660—680 kilométert tett ki. Kárpátaljával, ha a Máramarosszigetet elkerülő vonalszakasz kiépül, nem 338 kilométert utazhatunk Budapeستtől, hanem 516 kilométert, tehát a Budapeستtől megtehető legnagyobb távolság majdnem 180 kilométerrel nő meg. Ezzel aztán a délnyugati-északkeleti irányban megtehető legnagyobb távolság a mai Magyarországon közel 850 kilométerre növekszik. Ennek a növekedésnek több következménye van. Az egyik abban áll, hogy az ország egyes részeinek egymással való forgalmát nem kívánatos azzal megnehezíteni, hogy fenntartjuk a vasúti személydíjszabásnak azt az alapelvét, amely szerint a Budapesten átmenő személyforgalom díjszámításánál a Budapeستig és a Budapeستtől terjedő útvonal menetdíját külön kell számítani, vagyis a vasúti műnyelven kifejezve Budapeستnek mindig mint metszőpontnak kell figyelembe jönnie, mintha az útvonal Budapesten megszakadna és a folytonosság Budapesten túl nem volna meg. A menetdíjszámításának ez a módja igen alkalmas arra, hogy az utazást igen megdrágítsa, mert a vasúti menetdíjak a távolsággal csökkenő mértékben emelkednek, tört díjszámítás mellett azonban ez a csökkenő emelkedés nem érvényesülhet. Egy 680 kilométerre szóló személyvonati harmadosztályú jegy például 20 pengő 80 fillérbe kerül, két 340 kilométerre szóló személyvonati harmadosztályú jegy ellenben együttesen 24 pengő 60 fillérbe, ami az előbbi számításával szemben közel húsz százalékos drágulást jelent. A magyar államvasutak, amelyek a jó helyen alkalmazott díjmérséklettel eddig még mindig forgalomemelkedést és ezzel bevétel-növekedést értek el, felismerték a megnagyobbodott országterületből rájuk háruló köteleességeket és elhatározták legutóbb, hogy 250 kilométert meghaladó utazások esetében a Budapesten

áthaladó utazásoknál a tört díjszámítást megszüntetik, sőt azonfelül is leszállítják a 250 kilométernél hosszabb utazások menetdíjait s ezeket a mérsékléseket már ez év július 1-ével életbe léptették. Az ilyen módon engedélyezett díjmérséklés egészen 36 százaléig is emelkedik, aminek jótékony hatását a belső személyforgalom emelkedésére nem nehéz előrelátni. Ezt az intézkedést rövidesen az áruszállítási díjtételek mérséklése is követni fogja a felvidéki szállításoknak adandó díjkedvezmények engedélyezésével, amire a legutóbb Kassán tartott tarifabizottsági ülés az első lépést már megtette és a legközelebb Érsekújvárra tervezett újabb ankét már alighanem részletes eredményekkel fog járni. Ezzel azonban csak a hatósági intézkedések történnek meg. Az új országhelyzethez való alkalmazkodást elsősorban az életnek kell megtennie. Így a magyar Felvidék terményei megjelenhetnek a budapesti piacon és részt kérhetnek a milliós főváros ellátásában. Érvényesülnie kell földrajzi közelségüknek, visszanyerik ezzel természetes piacukat, de egyidejűleg kizorítanak innen olyan országrészek terményeit, amelyek eddig ide juthattak, most ellenben a versenyt itt már nem bírhatják és más piacról kell gondoskodniok. Az export szempontjából is megváltozik a helyzet annyiban, hogy a megnagyobbodott országnak Németország, Olaszország, vagy Lengyelország irányában való kivitele elsősorban azokról a területekről fog kiindulni, amelyek az új országterületen belül az exportirányhoz a legközelebb esnek. Egészen sajnátságos következményekkel járhat Kárpátaljának visszacsatolása a Tiszántúl gazdasági életére. A Tiszántúl ugyanis a trianoni Magyarországon a legkedvezőtlenebb helyzetbe jutott azzal, hogy exportirányainktól a legtávolabb esett, tehát elvesztett természetes kapcsolatát, Kárpátaljával és Erdéllyel, pótolni nem tudta. Most aztán elképzelhető, hogy Kárpátalja takarmányszükségletének fedezése és élelmiszerellátása is elsősorban a Tiszántúlról fog történni, sőt a Lengyelország felé irányuló kivitel is elsősorban a Tiszántúl részére nyilthat meg. Ugyanakkor pedig Kárpátalja is elsősorban a Tiszántúlon találhat a maga belső piacára, ahol tűzifáját, valamint gyümölcsstermését, téli almáját, erdei gyümölcsseit, málnáját, áfonyáját kis szállítási költségetherrel eladhatja. A Tiszántúl bővebb takarmánytermése és a Kárpátalja jóminőségű hegyi legelői az állattenyésztés szempontjából is jól kiegészíthetik egymást.

Nem szabad lekicsinyelni azokat a lehetőségeket sem, amelyek a magyar Felvidék, de különösen Kárpátalja magaslati he-

lyek tekintetében jelentenek, ami legalább részben hivatva volna arra, hogy a külföldi magaslati helyek felkeresését pótolja és ezzel igen kedvezőtlen idegenforgalmi mérlegünket a külföldi utazások számának csökkentésével megjavítsa. Kárpátalja vadregényes vidékén egész sor gyógyvizes magaslati hely van, amely a jobb kiépítést és a nagyobb látogatottságot méltán megérdemelné. Valósággal felfedezni kellene Kárpátalját a magunk számára, ahol kétezer métert meghaladó hegycsúcsok és tengerszemek szépségein kívül valószínűleg még az ásványi kincseket fürkésző geológusnak is lesz új találmivalója.

Remélhető, hogy Kárpátaljának visszacsatolása az anyaországhoz nemcsak a gazdasági forgalmat, hanem a kulturális színvonalat is emelni fogja a visszacsatolt területen. Kárpátalján ugyanis még ma is a tíz évnél idősebb népesség 30.9 százaléka analfabéta, holott az anyaországban és a magyar Felvidéken is az analfabéták száma már egészen kis töredékre, 9.6 százalékra olvadt le. Az élénkebb gazdasági forgalom a kivándorlási mozgalmat is lecsökkentheti, amelynek legnagyobb hányadát nemzeti-ségenként véve a németek, rutének és magyarok szolgáltatták. Már a csehszlovákok gyanánt számbavett tótok és a csak legújabbban betelepült csehek kivándorlása a csehszlovák uralom ideje alatt sokkal kisebb volt, a rutének 2.5 százalékaival szemben ugyanis a „csehszlovák“ népességnek csupán 0.5 százaléka.

Magyarország a rutének földjével nemcsak történeti területeknek egy újabb darabját, nemcsak a leghívebbnek tartott és görögkatolikusból görögkeletivé idegeníteni szándékolt nemzetiségét, hanem a Kárpátok vonalán húzódó történeti határának egy háromszáz kilométeres szakaszát is visszanyerte, amelyen túl nem a magyarságot még ma is elnyomva tartó ellenséges érzületű nemzet földje terül el, hanem a magyarral közös történelmi multtal rendelkező lengyel nemzet, amellyel a németek és oroszok ütközési vonalán elterülő két országunknak ma is sok tekintetben közös érdekei vannak. Remélhető, hogy a lengyelek magyar rokonszenve nemcsak az ukrán kérdés felvetésétől való félelmükből eredt és a közös határ megteremtésével élénkebb magyar-lengyel kereskedelmi forgalomban is meg fog nyilvánulni. Magyarország számára azonban Kárpátaljának mindennél nagyobb értéke abban van, hogy ezen a területen mutathatjuk meg igazán legelőször, hogy az új Magyarországot valóban a multakon okulva és a magyarországi nemzetiségek életigényeinek teljes megértésével akarjuk felépíteni. Amit Kárpátalján megoldunk,

azt az eljövendő egész Magyarország számára oldjuk meg. Amit pedig itt elmulasztunk, azzal Magyarországnak a földrajzi határok között való helyreállítását és fennmaradását tesszük kockára. Nemcsak a nemzetiségi önkormányzat és népi demokrácia, hanem a gazdasági jólét követelményeinek is eleget kell tennünk és minden tekintetben elégedett néppé kell tennünk a Kárpátalja népét. Csak egy ilyen kormányzati eredmény lesz alkalmas arra, hogy vonzóerőt gyakoroljon a még vissza nem szerzett országrészekre, magyarlakta és nemzetiséglakta területekre egyaránt. Persze fennáll ugyanez a kötelesség, a jó kormányzás kötelessége a magyar Felvidékkel szemben is. De fokozottabban fennáll, mert nehezebb feladat, az elsőnek visszakerült nemzetiséglakta vidékkel szemben. Szerencsénk, hogy ez az elsőnek visszacsatolt nemzetiségi terület éppen a leghívebb nemzetiségnek, a ruténségnek a hazája. Ez megkönnyítheti a feladatot, de nagy kísértéssel is járhat abban az irányban, hogy kötelességeinknek ne abban a mértékben tegyünk eleget, amily mértékben ezzel a ruténségnek is, de a történelmi Magyarországnak is tartozunk. Ne higyjük azt, hogy a közbejött hús esztendő nyomtalanul mulhatik el az elszakított területek népének feje fölött. Egy a magyar testvériséget újra elfogadó nemzetiség saját népi mivoltának nagyobb öntudatával vehet már csak részt Szent István birodalmának újra való felépítésében és örök időkre való fenntartásában.

IV. A nemzetközi forgalom.

A trianoni Magyarország termelő munkájának évi eredménye egy 5 milliárd pengő körüli értéket ér el, amelyet nemzeti jövedelmünknek nevezünk. A mindenkori tényleges nemzeti jövedelem ettől az értéktől az árák és konjunktúrák változása szerint többé-kevésbé eltér, de ezzel az értékkel közel egybeesett 1927-ben és nem sokkal térhetett el tőle 1937-ben sem. A nemzeti termelés eredményének túlnyomórésze közvetlenül a belföldi fogyasztás céljait szolgálja, de egyrésze kivitelre kerül, hogy azonos értékű külföldi áru kerülhessen ennek ellenében behozatalra. Az 1931. évi pénzügyi válság előtt kialakult magyar kivitel jellegzetes nagyságát 1 milliárd pengő értékűnek lehet mondani, ami ellenében körülbelül ugyanilyen értékű behozatalra tettünk szert. Ennek a külkereskedelmi forgalomnak a mértékére is befolyással vannak természetesen az árák és a konjunktúrák változásai. Az 1931. évi pénzügyi válság után külkereskedelmi forgalmunk erősen visszaesett, a korábbi értéknek úgyszólván csak a harmadát érve el, és a fokozatosan bekövetkezett javulás ellenére is alig haladta meg eddig az 1931. év előtti értéknek a felét. A külkereskedelmi forgalom jelentősége annál nagyobb, minél inkább van egy ország legfontosabb szükségleteinek fedezése tekintetében a külföldi behozatalra utalva. Minél nagyobbak tehát egy ország belföldi gazdasági erőforrásai és minél változatosabb a belföldi termelése, annál kevésbé érzi meg, ha külföldi gazdasági kapcsolatait elveszti. Az 1931. évi nemzetközi pénzügyi válság óta uralkodóvá lett elzárkózás különösen kiemelte a gazdasági önellenégültség, az önellátás lehetőségeinek előnyeit. Ennek az önellátásnak, a külföldtől való gazdasági függetlenségnek a lehetősége inkább van meg egy nagyobb, mint egy kisebb országban, mert a terület megnagyobbodásával el lehet várni a termelés feltételeinek nagyobb változatosságát is. De nemcsak nemzetközi elzárkózás idején, hanem szabadabb nemzetközi forgalom mellett is nemzetgazdasági érték, ha egy ország a saját vámhatárain belül, a saját közlekedési, adó, vám és hitelpoliti-

kájának hatáskörében rendelkezik a nyersanyagtelepek, energiaforrások, élelmiszerek és ipartelepek minél nagyobb változatai felett. A külkereskedelmi forgalom minden kiviteli és behozatali tétele nemzetközi tárgyalások alkutárgya, tehát a tárgyaló felek kölcsönös engedményeinek szükségességét hozza magával. Ezekben a tárgyalásokban pedig az a gyöngébbik fél, aki a külföldi árucserére nagyobb mértékben van rá utalva. Amikor a trianoni Magyarország most területének 25.9 százalékával és népességének 18.7 százalékával nagyobb lett, a külföldtől való gazdasági függetlenségének és a külföldi árucserére való ráutaltság csökkenésének irányában is egy nagy lépést tett előre. Nem egyértelmű ez azzal, mintha egy országnak az önellátásra és a külföldtől való elzárkózásra mesterségesen törekednie kellene. Nem egyértelmű ugyanis az előbb elmondottakkal, ha termelési ágakat honosítunk meg ott, ahol ezeknek a természetes feltételei hiányoznak, tehát drágán és rosszul termelünk, ahelyett, hogy ezeket az árukat nemzetközi csere útján olcsóbban és jobb minőségben beszereznők. A területi gyarapodás értelme ugyanis ezzel ellentétben az, hogy olyan új területeknek jutunk a birtokába, amelyekben olyan termelési ágaknak is megvannak a természetes feltételei, amelyek a régi országterületeken hiányoztak. Ha ez az utóbbi történik, akkor az illető ország egész külkereskedelmi helyzete szükségképpen megváltozik és nemcsak behozatali szükséglete lesz más, hanem kiviteli feleslege is.

Amikor a történelmi Magyarországból Csonkamagyarország lett, már egyszer átéltünk egy nagy változást külkereskedelmi helyzetünkben, aminek nem egyszerűen a fordítottja az, ami az ország megnagyobbodásától várható. Az ország megcsonkulása ugyanis sokkal több zavaró körülmény kíséretében játszódott le és így sokkal nagyobb megrázkódtatásokkal is járt. Magyarország akkor nemcsak történelmi területét veszítette el, hanem az osztrák-magyar vámhatárokkal alkotott nagy gazdasági egységet is. Az ország gazdasági erejét már kimerítette a háború, majd tovább sorvasztották a forradalmak és az idegen katonai megszállás. A háború alatt megindult és a háború után tovább folytatott infláció is a nemzeti vagyon felélését szolgálta. A termelés nagy visszaesését és az ország elszegényedését mi sem mutathatja meg jobban, mint az a tény, hogy 1920. évi külkereskedelmi mérlegünkben kivitelünk a behozatalnak még 40 százalékát sem fedezte és behozatalunk 10 százaléka olyan élelmiszerekből, mint zsírból, lisztből, cukorból állott, amelyekből ma állandó kiviteli

feleslegünk van. Az is szomorúan jellemző erre az időszakra, hogy behozatalunknak 77.8 százaléka 1920-ban készgyártmányokra esett és félgyártmányokból, valamint nyersanyagokból csak a behozatal 22.2 százaléka állott. Összehasonlításként említsük meg mindjárt, hogy másfél évtizeddel később, 1935-ben, a behozatalnak csak egynegyede, 25.4 százaléka, esett készgyártmányokra és háromnegyede, vagyis 74.6 százaléka volt félgyártmány és nyersanyag. Csak fokozatosan sikerült ebből az eslestségből kiemelkedni, aminek legfontosabb állomásai az 1924. évi valuta-rende-zés és az 1927—1928. évben bőségesen felvett külföldi kölcsönök voltak. A valutarendezés lényegesen csökkentette külkereskedelmi mérlegünk behozatali többletét és ha ezután a külföldi kölcsönök a behozatali többletet a dolog természeténél fogva újra fel is emelték, a kölcsönfelvétel megszűnése után már helyreállhatott külkereskedelmi mérlegünk természetes egyensúlya a rendszeres és állandó kiviteli többlettel. Ez a kiviteli többlet 1930-ban 88.3 millió pengőt tett ki és 1937-ben, valamint 1938-ban is valamivel 100 millió pengő fölött volt, annak ellenére, hogy ugyanakkor a külkereskedelmi forgalom értékösszege az 1930. évinek közel a felére zsugorodott össze.

A nemzetközi gazdasági forgalomnak a külkereskedelem tulajdonképpen csak egyik tényezője és egy ország világgazdasági helyzetét csupán külkereskedelmi mérlegének alakulásából megítélni nem lehet. Így a külkereskedelmi mérleg behozatali többletéből önmagában arra kellene következtetni, hogy ez az ország a külföldnek eladósodik, mert kivitele nem elegendő arra, hogy behozatalának értékét fedezze. Ezzel szemben éppen a nagy hitellező országok külkereskedelmi mérlegének jellemző saját-sága, hogy akkor, amikor külföldre kikölcsönzött tőkéknek kamatszolgáltatást élvezik és nagyobb arányú újabb külföldi kihitelezést nem végeznek, kamatköveteléseik árubehozatali többlet alakjában jönnek be az országba és így külkereskedelmi mérlegük behozatali többlettel zárul, anélkül, hogy ez a többlet arra mutatna, hogy megfelelő méretű kivitel híján a külföldnek el kellene adósodniuk. Ugyanígy külföldi kölcsönök felvétele nemcsak azért válhat szükségessé, mert egy országnak külkereskedelmi behozatali többletét eladósodás nélkül nem lehet kiegyenlítenie, hanem a külkereskedelmi mérleg behozatali többlete egyedül csak abból is származhatik, hogy egy ország beruházási célokra külföldi kölcsönöket vesz fel és a külföldi kölcsönöket árubehozatal alakjában veszi igénybe. Ebben az utóbbi esetben tehát a behozatali

többlet elő sem állana külföldi kölcsönök felvétele nélkül, úgy-hogy nem a behozatali többlet okozza a külföldi kölcsönök felvételének szükségességét, hanem a külföldi kölcsönök okozzák a behozatali többlet keletkezését. Ez volt például minálunk a nagy külföldi kölcsönök felvételének idején, 1927—1928-ban, az eset, amikor külkereskedelmi mérlegünk nagy behozatali többlete igen nagy és önmagában megokolatlan aggodalmakat keltett. Egy ország külkereskedelmi forgalmának jelentőségét és értelmét tehát csak akkor lehet helyesen megítélni, ha abban a szélesebb keretben szemléljük, amelyet az egyes országok teljes nemzetközi gazdasági forgalma alakít ki s amelynek képét az összes nemzetközi fizetések, befolyó követelések és kiegyenlített tartozások, együttes összege, a nemzetközi fizetési mérleg juttatja kifejezésre. A külkereskedelmi mérleggel ellentétben, amelynek csak akkor kellene teljesen egyensúlyban lennie, vagyis a kivitel és behozatal értékének csak akkor kellene teljesen egyeznie, ha az egész nemzetközi forgalom csak a külkereskedelmi forgalomból állana, a nemzetközi fizetési mérlegnek mindig egyensúlyban kell lennie, mert különben az illető ország nemzetközi gazdasági egyensúlyát jelző valutának értékállandósága lenne veszélyeztetve. A nemzetközi fizetési rendszernek ez az egyensúlyi helyzete, amely mellett minden ország nemzetközi fizetőképessége biztosítva volt és ennek megfelelően minden ország valutája egyensúlyi helyzetet mutatott, tehát értékállandóságát fenn tudta tartani, csodálatos eredménye volt a múlt század világgazdasági fejlődésének és a világháború előtt úgyszólván magától értetődő állapot volt. Ez a nemzetközi aranyvaluta fennállásának volt köszönhető és annak a ténynek, hogy London, mint a nemzetközi fizetések világgazdasági központja kifogástalanul tudta teljesíteni ezt a feladatát. Jellemző, hogy amikor a világháború után az aranyvalutát feladták, vele együtt a szervezett világgazdasági egység, a nemzetközi fizetési forgalom szabadsága és kiegyensúlyozottsága is veszendőbe ment. A világháború előtti időben a nemzetközi fizetési mérleg alakulásának nem is tulajdonítottak túlnagy jelentőséget, mert ennek kiegyensúlyozódása természetes szükségességnek és magától adódó eredménynek látszott és amikor egy fizetési mérlegről, mint például a monarchián belüli magyarról, azt állapították meg, hogy az egy 1.940 millió koronás fizetési terjedelem mellett 176.5 millió koronás hiányt tüntet fel, abban csak az ország adósjellege jutott kifejezésre, hogy tudniillik az ország a kiszámítás évében ennyi új kölcsönt vett

fel az ország határain kívül. Másképen alakult természetesen a helyzet a világháború után. A magyar korona értékének romlása egészen 1924-ig és a pengő értékének mesterséges tartása a kötött devizagazdálkodás útján 1931, tehát a nemzetközi pénzügyi válság és a világgazdasági kötött gazdálkodás bevezetése óta mind csak annak a tanubizonyosága, hogy nemzetközi fizetési mérlegünket egyensúlyban tartani nem tudtuk és így pénzünk értékállandóságát 1924-ig biztosítani egyáltalán nem lehetett, 1931 óta pedig csakis nemzetközi fizetési kötelezettségeink függőben tartása árán lehetséges. Ezért 1924-ig nemzetközi fizetési mérlegünk egyensúlyáról beszélni egyáltalában nem is lehetett s az természetesen nem is volt meg, ezért romlott azonban fokozatosan tovább és tovább a pénzünk. Az ezt követő és egészen 1931-ig terjedő időben nemzetközi fizetési mérlegünket a felvett külföldi kölcsönök határozták meg és a külföldi kölcsönökből származó bevétel volt egyéb tételek befolyásolása mellett, mint az áru-behozatal növelése és a külföldre irányuló kamatszolgáltatás növekedése mellett, nemzetközi fizetési mérlegünk egyensúlyának megteremtője és biztosítója. Az ebből a jövőre származó kötelezettségek nagysága tűnik ki ellenben abból, hogy kamatok és osztalékok címén a külföldre 1930-ban 195 millió pengőt, 1931-ben pedig 218 millió pengőt fizettünk, ugyanakkor pedig tőketörlesztések címén 1930-ban 112 millió pengő, 1931-ben pedig 210 millió pengő, továbbá 1931-ben rövidlejáratú hitelek visszafizetése címén 100 millió pengő ment ki külföldre. Ezzel szemben 1931 óta kamatfizetési kötelezettségünknek csak igen mérsékelten tudtunk eleget tenni, mert 1932-ben csak 19 millió pengőt, 1933-ban 29 millió pengőt, 1934-ben 42 millió pengőt, 1935-ben 27.5 millió pengőt, 1936-ban 25 millió pengőt, 1937-ben pedig 27 millió pengőt tudtunk kamatok címén a külföldnek fizetni, tőketörlesztésre pedig a külföldről magánúton visszavásárolt értékpapírjainkon kívül, valamint rövidlejáratú hiteleknek 1932—1937-ben 3, 6, 7, 30, 28 és 40 milliós visszafizetésén kívül az addicionális export és az idegenforgalom keretében, teljesen képtelenek voltunk. Nemzetközi fizetési mérlegünk egyensúlya tehát, amely pénzünk értékállandóságának megvédése érdekében elengedhetetlenül szükséges, biztosítva van, de csak a külföldre irányuló adósságszolgálat nagymértékű szünetelése folytán. Nemzetközi fizetési mérlegünk terjedelme ezidőszert az 1937-re összeállított ideiglenes adatok alapján 621 millió aranypengő. Ebből a külkereskedelmi forgalomra 533.5 millió aranypengő esik, ami mu-

tatja, hogy a nemzetközi fizetési forgalmunknak mennyire döntő hányadát alkotja éppen a külkereskedelmi forgalom, de az utóbbinak jelentősége még jobban kidomborodik, ha figyelembe vesszük, hogy nemzetközi fizetési mérlegünk kiegyensúlyozódásának legfontosabb eszköze éppen a külkereskedelmi forgalomból származó kiviteli többletünk. Az 1937. évben ugyanis nemzetközi fizetési mérlegünk a következő követelési egyenlegeket tüntette fel. A külkereskedelmi forgalomból származott 95.3 millió aranypengő, a tranzitó szállításokból 23.8 millió aranypengő, a posta nemzetközi elszámolásaiból 0.85 millió aranypengő, a kivándoroltak pénzküldeményeiből 5.2 millió aranypengő, a magyar államigazgatás külföldi bevételeiből 1 millió aranypengő, ugyanakkor ellenben diplomáciánk külföldi kiadásaiból 2.4 millió tartozás is mutatkozott, végül követelési többletünk maradt a kisebb értékforgalomból 14.5 millió aranypengő, a kisebb tőkeforgalomból pedig 0.5 millió, együtt 141 millió aranypengő. A tartozási egyenlegek között szerepelt a diplomácia már említett tételén kívül a kamatok és osztalékok tételén 27.3 millió aranypengő, a biztosítási díjak nemzetközi elszámolásánál 0.1 millió, a kivándorlók magukkal vitt értékeinél 0.2 millió, a külföldi utazásoknál 10.3 millió, aranyküldeményeknél 0.1 millió, rövidlejáratú kölcsönök visszafizetésénél 40.2 millió, végül bankjegyfedezetünk csökkenéséből 38.6 millió, együtt 119 millió aranypengő. Végeredményben egy 22 millió aranypengős aktív egyenleg mutatkozik, amely még külföldre kifizethető volt, de amelynek alakját kideríteni nem lehetett.

A trianoni Magyarország külkereskedelmi helyzetét, 1920-ban, szemléletessé teszi az a tény is, hogy úgy behozatalának, mint kivitelének nagyobbik fele egyedül az Ausztriával folytatott külkereskedelmi forgalomból állott. Ausztria vette fel kivitelünk 60.6 százalékát és tőle eredt behozatalunknak 50.5 százaléka. A többi utóállam közül egyedül Csehszlovákiával volt még számottevő forgalmunk, mert oda irányult kivitelünk 13.6 százaléka és onnan eredt behozatalunk 18.8 százaléka. Az Erdélyt bekebelező Románia ellenben kivitelünknek csak 1.4 százalékát vette át és behozatalunknak csak 0.9 százalékát szolgáltatta. Jugoszláviába pedig kivitelünknek csak 3.5 százaléka ment, behozatalunknak meg éppen csak 0.4 százaléka eredt onnan. Kivitelünkben már akkor is nagyobb szerepet játszott Németország 11.4 százalékkal, míg behozatalunknak 8.4 százalékát szolgáltatta. Behozatalunkban pedig Olaszországnak volt nagy része 9.8

százalékos hányaddal, míg kivitelünkben 2.8 százalékos hányaddal részesedett. Egész 1930-ig Ausztria része kivitelünkben 28.1 százalékra, behozatalunkban pedig 11.5 százalékra esett vissza, viszont Németország része kivitelünkben 10.3 százalék, de behozatalunkban akkor már 21.3 százalék volt. Románia része is felemelkedett valamelyest és pedig kivitelünkben 3.2 százalékra, behozatalunkban meg 8.9 százalékra, ugyanígy Jugoszláviáé kivitelünkben 5.7 százalékra, behozatalunkban 5.1 százalékra, de sem Romániával, sem Jugoszláviával való külkereskedelmi forgalmunk az utolsó két évtized alatt megélnékülni nem tudott. Egészen más az a kép, amelyet Csehszlovákiával folytatott külkereskedelmi forgalmunk mutatott. Az 1930. év végéig ugyanis, amikor a magyar-csehszlovák kereskedelmi szerződés felmondás folytán megszűnt, Csehszlovákiával időnkint akkora külkereskedelmi forgalmat bonyolítottunk le, amely a behozatali oldalon nagyobb volt, mint akár Ausztriával, akár Németországgal folytatott külkereskedelmi forgalmunk, a kiviteli oldalon pedig Németországot állandóan megelőzte. Így az 1924-től 1929-ig terjedő kilenc esztendőben behozatali forgalmunk első helyén Csehszlovákia állott, az 1920-tól 1923-ig terjedő négy év alatt pedig Ausztria mögött és 1930-ban Németország mögött behozatali forgalmunk második helyén állott Csehszlovákia. Az 1920-tól 1930-ig terjedő tizenegy évi időszak egész tartama alatt kiviteli forgalmunkban Ausztria mögött Csehszlovákia volt a második. Ha az 1920 elejétől 1930 végéig terjedő tizenegy esztendő külkereskedelmi forgalmát összegezzük, akkor azt találjuk, hogy ez időszak alatt egész behozatalunk legnagyobb százaléka Csehszlovákiából származott, még pedig 23.3 százalék, míg Ausztriából 21.8 százalék, Németországból 16.7 százalék, Romániából 7.4 százalék, Olaszországból 4.5 százalék és Jugoszláviából 3.7 százalék származott. Ugyanez alatt a tizenegy esztendő alatt egész kivitelünknek 35.6 százaléka ment Ausztriába, 18.4 százaléka Csehszlovákiába, 10.8 százaléka Németországba, 6.1 százaléka Jugoszláviába, 5.7 százaléka Olaszországba és 5 százaléka Romániába. Csehszlovákia jelentőségét külkereskedelmi forgalmunk szempontjából tehát legfeljebb Ausztria haladta meg ez alatt a tizenegy esztendő alatt. Az 1930. év végével ez a helyzet gyökeresen megváltozott. Az 1931 elejétől 1938 végéig terjedő nyolc esztendő alatt behozatalunkban Németország kerül az első helyre 24 százalékkal, amelyet Ausztria követ 16.6 százalékkal, harmadik Románia 11.1 százalékkal, negyedik Csehszlovákia 7.4

százalékkal, Olaszország 7.3 százalékos és Jugoszlávia 5.5 százalékos részesedése előtt. Az 1931—1938. évi kivitelünkből viszont 22.4 százalék ment Ausztriába, 20.3 százalék Németországba, 10.4 százalék Olaszországba, míg Csehszlovákiára már csak 4.7 százalék, Romániára 4.2 százalék, Jugoszláviára pedig 3.6 százalék jutott. Ha a két időszakot egymással szembeállítjuk, azt kapjuk, hogy Németországgal és Olaszországgal úgy behozatali, mint kiviteli forgalmunk aránylag megnőtt, Romániával és Jugoszláviával szemben behozatalunk aránya nőtt, kivitelünk aránya pedig csökkent, végül Ausztriával és Csehszlovákiával behozatali és kiviteli forgalmunk egyaránt csökkent. Míg azonban Ausztria részesedésének csökkenése külkereskedelmi forgalmunkban csak szerény méreteket öltött, addig Csehszlovákiának kikapcsolódása sokkal nagyobb arányúvá vált. Hiszen behozatalunkban Ausztria része 21.8 százalékról csak 16.6 százalékra esett vissza, Csehszlovákiáé ellenben 23.3 százalékról 7.4 százalékra. Hasonlóképpen kivitelünkben Ausztria része 35.6 százalékról 22.4 százalékra ment vissza, ami még mindig kevesebb, mint Csehszlovákia részének visszaesése 18.4 százalékról 4.7 százalékra. Miután ez a visszaesés a cseh—magyar kereskedelmi szerződés felmondásával kellőképpen indokolva van, a csonkamagyarországi és csehszlovákiai gazdasági terület egymásra utaltságának mértékét kevésbé az 1930 utáni külkereskedelmi forgalom nagyságából, mint inkább az 1930 végéig terjedő időszak élénk gazdasági kapcsolataiból lehet megítélni. Annál nagyobb a bizonyító ereje ennek az időszaknak, hogy még akkor is gátolta a szorosabb összeköttetések létrejöttét az a nagy külpolitikai ellentét, amely Csehszlovákia egész fennállása alatt közte és Csonkamagyarország között szükségképpen fennállott. Az Ausztriával és Csehszlovákiával folytatott élénk külkereskedelmi forgalom mindenesetre arra vall, hogy a régi osztrák-magyar monarchia legiparosodottabb területeivel való gazdasági kapcsolatban találhattuk meg a legtermészetesebb nemzetközi kiegészülést saját, elsősorban mégis csak mezőgazdasági jellegű, közgazdaságunk számára. Az osztrák-magyar külkereskedelmi forgalmat a szívélyes osztrák-magyar külpolitikai viszony is előmozdította. Hogy a csehszlovák-magyar külkereskedelmi forgalom egész 1930 végéig a nagy külpolitikai ellentét ellenére is oly nagyméretű lehetett, csak azt igazolhatja, hogy a csehszlovák-magyar gazdasági egymásra utaltság talán még az osztrák-magyar gazdasági egymásra utaltságnál is nagyobb volt.

Az osztrák-magyar és a csehszlovák-magyar külkereskedelmi forgalom bizonyos tekintetben ellentétes jelleget is öltött az 1920 és 1938 közé eső tizenkilenc esztendőnek úgy az első felét alkotó tizenegy, mint a második felére eső nyolc esztendő alatt is. Ausztria ugyanis 1920 elejétől 1930 végéig közel 2 milliárd pengő értékű (1,985.686 ezer pengő értékű) árut szállított Magyarországra, ellenben Magyarországtól közel 2.6 milliárd pengő értékű (2,574.642 ezer pengő értékű) árut vásárolt, tehát külkereskedelmi mérlege velünk szemben közel hatszáz millió pengővel passzív volt. Ez a helyzet 1930 végétől 1938 végéig sem változott meg. Ez utóbbi idő alatt ugyanis Ausztria nekünk közel 541 millió pengő értékű (540.850 ezer pengő értékű) árut adott el és tőlünk közel 843 millió pengő értékű (842.632 ezer pengő értékű) árut vásárolt, amiből terhére egy háromszáz millió pengő értékű külkereskedelmi mérleghiány keletkezett. A csehszlovák-magyar külkereskedelmi forgalomban viszont egyenesen a fordított helyzet állott elő. Itt ugyanis az 1920 elejétől 1938 végéig terjedő időszak első tizenegy évében Magyarország Csehszlovákiától több mint 2 milliárd pengő értékű (2,121.344 ezer pengő értékű) árut vásárolt, de Csehszlovákiának ugyanez idő alatt csak 1 és $\frac{1}{3}$ milliárd pengő értékű (1,330.691 ezer pengő értékű) árut adott el, úgyhogy ez idő alatt terhünkre egy közel nyolcszáz millió pengős külkereskedelmi mérleghiány jött létre. A csehszlovák-magyar külkereskedelmi forgalomnak ezután következő összezsugorodása sem változtatott ezen az irányzaton, amennyiben 1930 végétől 1938 végéig Csehszlovákiától 241 millió pengő értékű (241,140 ezer pengő értékű) árut vásároltunk és Csehszlovákiának 178 millió pengő értékű (178,297 ezer pengő értékű) árut adtunk el, tehát külkereskedelmi mérlegünk hiánya Csehszlovákiával szemben közel nyolcvan millió pengőt ért el. Ha az osztrák-magyar külkereskedelmi mérlegünk javára egy közel kilencszáz milliós magyar külkereskedelmi forgalomnak ugyanezzel a tizenkilenc esztendőjével szembeállítjuk, azt találjuk, hogy az előbbiből a külkereskedelmi mérlegünk javáa egy közel kilencszáz milliós többlet adódik, az utóbbiból pedig egy ugyancsak közel kilencszáz milliós hiány mutatkozik a terhünkre, úgyhogy szinte azt mondhatnók, hogy a csehszlovák-magyar külkereskedelmi forgalomból származó hiányunkat az osztrák-magyar külkereskedelmi forgalomban szerzett felesleggel egyenlítettük ki. Másrésről azt is lehetne állítani, hogy az osztrák-magyar külkereskedelmi forgalomra Ausztriának, a magyar-csehszlovák külkereskedelmi for-

galomra ellenben Magyarországnak volt nagyobb szüksége. Ha tehát ennek a csehszlovák gazdasági területnek egy darabja hűszévi távollét után az anyaországhoz visszatért, akkor ennek nemcsak Magyarország belső gazdasági erejére, hanem jövőbeli külkereskedelmi forgalmára is messzemenő kihatással kell lennie. Az ország megnagyobbodása természetesen más hatást váltott volna ki, ha ez a változás 1930 vége előtt következett volna be, amikor Magyarország Csehszlovákiával még sokkal nagyobb terjedelmű külkereskedelmi forgalomban állott. De még azt sem lehet éppen állítani, hogy a hatás a mai körülmények között kisebb méretű volna. Akkor ugyanis, amikor Csehszlovákiával még élénkebb volt az árucserénk, e forgalom egyrészénél csak az következett volna be, hogy az külkereskedelmi árucseréből belkereskedelmi árucserére változott volna át. Ma ellenben, amikor egy megszűnt külkereskedelmi kapcsolat mint belkereskedelmi kapcsolat éled újjá, vele egy másik külföldi országgal folytatott külkereskedelmi forgalom kapcsolódik ki, tehát nem a csehszlovák-magyar viszonylatban jut kifejezésre. A legegyszerűbben megmagyarázható ez az összefüggés tüzifaszükségletünk fedezésével kapcsolatban. Tüzifaszükségletünknek nem Csehszlovákiából, hanem más szomszédos erdőkitermelő országából származó része feleslegessé fog válni, ha a visszacsatolt területekkel egész eddigi belföldi tüzifahiányunkat fedezni tudjuk.

Az 1930 vége előtti és a mai helyzet azonban nemcsak a csehszlovák-magyar külkereskedelmi viszony szempontjából különbözik lényegesen, hanem az általános világgazdasági helyzetben beállott változásnál fogva is. Az 1931. évi pénzügyi válság nyomában kifejlődött nemzetközi elzárkózás folytán az ipari államok elagrárosodtak, az agrárállamok pedig eliparosodtak, aminek jellemző eredményeit mutathatja éppen Magyarország és Csehszlovákia példája is. Az ipari Csehszlovákia mezőgazdasági termelésének ugyanis az elzárkózás oly mértékben kedvezett, hogy nemcsak mezőgazdasági behozatala csökkent, hanem már maga is mezőgazdasági exporttal lépett fel a világpiacon. Ugyanígy Magyarországon az elzárkózás az ipari termelésnek vált javára és a mezőgazdasági kivitel csökkenő irányzata mellett az ipari kivitel növekedése volt megfigyelhető. Nem abból származott ez, mintha az ipari Csehszlovákia netalán mezőgazdasági országgá lett volna, vagy Magyarország átváltozott volna ipari állammá, hanem csupán annak a világgazdasági helyzetnek volt ez a következménye, amely a nemzetgazdasági elzárkózást általános kényszerűséggé tette. Feltehető tehát, hogy ez az irányzat csak ennek a világgazdasági helyzetnek a tartamára marad fenn. Ez az irányzat átmeneti jellege azonban nem változtat azon, hogy Csehszlovákia felbomlásának és a történelmi magyar területek visszacsatolásának időpontjában ennek a világgazdasági helyzetnek következményeivel kell számolni. Ha a csehszlovák-magyar külkereskedelmi viszony 1930 végétől meg nem romlott volna, a nem-

zetközi elzárkózás és a velejáró önellátó politika, az ipari Csehszlovákia elagrárosodása és az agrár Magyarország eliparosodása mégis odavezettek volna, hogy a csehszlovák-magyar külkereskedelmi forgalom jelentékenyen lecsökkent volna. Ugy Csehszlovákia, mint Magyarország belső gazdasági fejlődése pedig olyan irányt vett, amely a csehszlovák és magyar közgazdaság egymásrautaltságát és kölcsönös kiegészülésének lehetőségét csökkentette. A mai lehetőségek megítélése szempontjából tehát nem lehet egyszerűen visszanyúlni azokra az összefüggésekre, amelyek az 1930. év vége előtt fennállottak, miután ez összefüggések tárgyi feltételei azóta jelentékenyen megváltoztak.

A múlt év őszének eseményei újabb változásokat okoztak, amikor Csehszlovákiát megfosztották Németország javára a Szudétavidéktől, Lengyelország javára Teschentől és Magyarország javára a magyar Felvidéktől, majd ez év tavaszán Szlovákia önállósulása, a cseh-morva protektorátus létesítése és Kárpátaljának Magyarországhoz való csatolása folytatta a csehszlovák állam bomlását. Az elcsatolt területek más nemzetgazdaságok részeivé váltak és alkalmazkodniuk kell új gazdasági közösségük adottságaihoz. Ép ezért lehetetlen elvárni, hogy ezek a területek minden további nélkül olyan gazdaságpolitikai fejlődést vegyenek, amilyenben a csehszlovák közgazdaság keretében részük volt, de époly kevésbé lehet elvárni azt is, hogy ezekkel a más nemzetgazdaságokhoz csatolt területekkel most már olyan gazdasági csereforgalomba kerülünk, amilyenek az 1930. évvel vége szakadt, vagy hogy éppen azért, mert ezek a területek most már egy velünk baráti politikai egység részeivé váltak, olyan szoros gazdasági kapcsolatot létesítenek velünk, mint amilyen szoros viszonyba kerültek volna hozzánk, ha egy velünk baráti Csehszlovákia gazdasági területéhez tartoztak volna. Így már Ausztria és a Szudétavidék, de Szlovákia és a cseh-morva protektorátus esetében is számolnunk kell azzal, hogy ezek a területek számos oly árut, amelyet eddig hozzánk exportáltak, vagy éppen hozzánk is exportálhattak volna, a jövőben Németországban fognak eladni. A legjobb példa megint a fa lehet, amennyiben Németország nagy faszükséglete mindezeknek a területeknek a fatermelését igénybe veheti és nekünk fenyő műfahányunk fedezésére e területekről már alig jut, míg lombos műfából még mi exportálhatunk Németországba. Pedig úgy Ausztria, mint Szlovákia is faszükségletünk fedezése tekintetében eddig jelentékeny szerepet játszott. Csehszlovákia elcsatolt területeivel tehát nem szükségképpen lesz nagyobb a forgalmunk, mint amekkora velük az 1930 utáni Csehszlovákia keretén belül is volt.

A hozzánk visszacsatolt területekkel való forgalmunkban természetesen, azonos okokból, ennek az ellenkezője fog bekövetkezni. Amint ugyanis a Németországhoz csatlakozott terület gazdasági forgalma a jövőben elsősorban Németországgal fog lebonvolódni, úgy a hozzánk visszacsatolt területé is elsősorban a visszanyert anyaországával. Ez a forgalom szükségképpen nagyobb lesz, mint amilyen külkereskedelmi forgalomban voltunk ezekkel a területekkel, amikor a csehszlovák köztársaság részei voltak. Csehszlovákiának ezekkel a visszacsatolt részeivel legutóbb lebonyolított külkereskedelmi forgalmunk tehát a várható belső forgalom nagyságára és irányára megbízható tájékoztatást nem nyújthat. Mégsem érdektelen és tanulságnélküli vizsgálat tárgyává tennünk, hogy Csehszlovákia keretén belül az egyes országrészekkel, külö-

nösen pedig a hozzánk visszakerült területekkel milyen természetű külkereskedelmi forgalmunk volt.

A Csehszlovákiával lebonyolított külkereskedelmi forgalmunknak a csehszlovák országrészek szerint való megoszlásáról az 1937. évre vonatkozóan állanak rendelkezésre adatok. Ezek az adatok a külkereskedelmi forgalom feladó illetve rendeltetési állomásainak figyelembevételével készültek, minél-fogva a tranzitállomások fokozott jelentőségét túlzottan kiemelik és a tulajdonképeni származási, illetve felhasználási helyet nem képesek feltüntetni. Így Szlovákia részesedését Pozsony, a történelmi cseh tartományok részesedését pedig Prága forgalma túlozza. De még így is bepillantást engednek ezek az adatok olyan összefüggésekbe, amelyekről egyébként minden felvilágosítás hiányzik. A magyar Felvidék részesedéséről nemcsak az 1937. évre, hanem az 1927. évre vonatkozóan is vannak adatok, ami lehetővé teszi, hogy ez adatok fejlődési irányzatára, nevezetesen az 1950 vége előtti és utáni időszak különbségére is rá lehessen világítani. Ami mindenekelőtt az 1927. évi adatokat illeti, ez évben egész behozatalunknak, 1,182,3 millió pengőnek, 24,2 százaléka származott Csehszlovákiából, amivel szemben 1937. évi behozatalunknak, 475,5 millió pengőnek csak 6,2 százaléka volt csehszlovák eredetű. Az 1927. évi külkereskedelmi mérlegünk az akkor nagy arányokban felvett külföldi kölcsönök folytán jelentékeny behozatali többlettel zárult. Az 1927. évi kivitelünknek, 807,6 millió pengőnek, 19,4 százaléka ment Csehszlovákiába. Az 1937. évben külkereskedelmünk számottevő kiviteli többlettel zárult és kivitelünknek 588,6 millió pengős értékéből csak 3,5 százalék ment Csehszlovákiába. Ez adatok szerint egész behozatalunk értéke 1927-től 1937-ig hatvan százalékkal esett, kivitelünké ellenben csak huszonhét százalékkal. A Csehszlovákiával való külkereskedelmi forgalmunk csökkenése ennél sokkal nagyobb volt. Behozatalunk Csehszlovákiából ugyanis ez idő alatt 286,3 millióról 30,4 millióra, tehát 89 százalékkal esett, kivitelünk Csehszlovákiába pedig 156,7 millióról 20,7 millió pengőre ment vissza, vagyis a visszaesés 87 százalékos volt. Behozatalunknak a magyar Felvidékre eső hányada 1927-ben 11,5 millió pengő, 1937-ben pedig 4 millió pengő volt, tehát csak 65 százalékkal ment vissza. Már a kiviteli oldalon a magyar Felvidékre eső hányad visszaesése még az egész csehszlovákiaiánál is nagyobb volt, mert 1927-ben a magyar Felvidékre 36,6 millió pengő értékű árut, 1937-ben pedig csak nem egészen 2,6 millió pengős értéket vittünk be, úgyhogy itt a visszaesés már 93 százalékot tesz ki. A magyar Felvidékről eredő behozatalunk az egész csehszlovákiai eredetű behozatalnak csak 4 százaléka volt 1927-ben, de 13,2 százaléka 1937-ben. Egészen ellentétes fejlődést mutat a kiviteli oldal, amennyiben a magyar Felvidékre irányuló kivitelünk az egész Csehszlovákiába irányuló kivitelnek 23,3 százaléka volt 1927-ben és csak 12,4 százaléka 1937-ben. Ezek az adatok arra vallanak, hogy a magyar Felvidékről származó behozatalunk nagyrésze szállítási költségei miatt csak a magyar anyaországban volt előnyösen elhelyezhető és így a külkereskedelmi forgalom megszorítása idején is egyedül ide jöhetett. Viszont a magyar Felvidékre irányuló anyaországi kivitel nagy aránya a mesterséges megszorítás előtti időben arra vall, hogy a magyar Felvidék ellátása tekintetében messzemenően az anyaországra van utalva, illetve ellátása a legelőnyösebben innen történhetik.

Nagy kár, hogy Csehszlovákia többi országrészének, különösképen a Kárpátaljának a magyar anyaországgal való külkereskedelmi forgalmáról az

1927. évre vonatkozó adatok nem állanak rendelkezésre, pedig hogy ez adatok irányzata is sok tanulsággal szolgálhatna, azt az 1937. évi adatok egyedül is sejtetni engedik. Az 1937. évben egész Csehszlovákiából származó 30.4 millió pengős *behozatalunkból* 4 millió, vagyis 13.2 százalék származott a magyar Felvidékről, teljes 20 százalék, 6.1 millió pengő, ellenben a Kárpátaljáról, tehát a visszacsatolt egész területről a csehszlovákiai behozatal harmadrésze, Szlovákiából származott 8.5 millió, vagyis 27.9 százalék, a Szudétavidékről 2.6 millió pengő, 8.6 százalék, a cseh-morva protektorátus területéről 6.8 millió pengő, 22.2 százalék, végül Teschen vidékéről 2.4 millió pengő, 8.1 százalék. A Csehszlovákiába irányuló egész *kivitelünk* 1937-ben 20.7 millió pengő volt, abból 2.6 millió, vagyis 12.4 százalék a magyar Felvidékre ment, a Kárpátaljára csak 0.3 millió pengő, 1.4 százalék, Szlovákiába 4.6 millió pengő, 22.1 százalék, a Szudétavidékre 1.1 millió pengő, 5.2 százalék, a cseh-morva protektorátus területére 11.6 millió pengő, 55.8 százalék, végül Teschen vidékére 0.6 millió pengő, 3.1 százalék. Kivitelünk oldalán feltűnően magas a cseh-morva protektorátus területének részesedési aránya, amit legalább is részben Prága kimagasló elosztó szerepével lehet megmagyarázni. Az a csehszlovák kereskedelempolitikai irányzat, amely 1927-től 1937-ig a magyar Felvidékre irányuló nagyarányú kivitelünket 95 százalékkal lenyomta, lehetett részes abban is, hogy 1937-ben a Kárpátaljára már csak egy alig háromszázezer pengős kivitelünk volt. Annyi kétségtelen, hogy közlekedési szempontból Kárpátaljának szántóföldi terményekkel való ellátása a legcélszerűbben a magyar anyaországból történhetik és ha Kárpátalja a magyar anyaországba irányított 6.1 millió pengő kivitele ellenében csak ennek 5 százalékát kapta onnan vissza, akkor ennek karát csak az ottani közfogyasztás láthatta.

A trianoni Magyarország 1937. évi külkereskedelmi forgalmában 34,185.3 ezer mázsa súlyú árú került behozatalra 483,581 ezer pengő értékben, míg a kivitel összsúlya 25,266.3 ezer mázsa volt 583,015 ezer pengő értékben. Súlyra tehát a behozatal volt több közel 9 millió mázsával, viszont értékre a kivitel több mint 100 millió pengővel meghaladta a behozatalt. Ennek a magyarázata az, hogy sok külföldi eredetű nyersanyagra szorulunk. A *behozatal* harminnégy millió mázsás mennyiségéből csaknem háromnegyedrész bányatermékekre és faanyagokra esett és pedig *bányatermékekre* 14,432.5 ezer mázsa 83,513 ezer pengő értékben, *faanyagokra* meg 10,916.5 ezer mázsa 61,983 ezer pengő értékben. Már *növényi termékekből* álló behozatalunk összsúlya csak 933.9 ezer mázsa volt 54,735 ezer pengő értékben. Súlyban következő csoport a *papíráruk* csoportja 838.8 ezer mázsa összsúllyal, de csak 28,510 ezer pengő értékkel, míg értékre az *állatok és állati termékek* következéneek 53,017 ezer pengő értékkel, de csak 209.4 ezer mázsa összsúllyal. Alig maradnak el tőlük a *vas- és fémárúk, gépek és készülékek* 49,140 ezer pengő értékkel, de csak 230 ezer mázsa összsúllyal, míg az összsúlyra alig kisebb *vegyszeri árúk* 228.4 ezer mázsás csoportjának értéke jóval kisebb, csak 22,666 ezer pengő. A behozott *fonó- és szövőipari árúk* 65.5 ezer mázsás csoportjának 14,553 ezer pengő volt az értéke, az *agyag- és üvegipari termékek* 30.3 ezer mázsás behozatalának pedig 3,151 ezer pengő. A fennmaradó 6,300 ezer mázsás *különféle behozatalnak* az értéke 112,275 ezer pengő volt.

Nézzük meg most már egy kissé közelebbről külkereskedelmi mérlegünk kiviteli oldalát. *Kivitelünk* huszonöt millió mázsás összsúlyából 9,233.1 ezer mázsa esik *növényi termékekre* 173,187 ezer pengő értékben, de értékre az *állatok és állati termékek* állanak első helyen 181,017 ezer pengős értékkel

1,568.1 ezer mázsás összsúly mellett. Barnaszénkivitelünk folytán jelentékeny összsúlyt képviselnek a kivitt *bányatermékek*, 7,530.8 ezer mázsát, bár az értékük csak 10,349 ezer pengőt tesz ki. Értékre messze elöztük állanak a kivitt *vas- és fémárúk, gépek és készülékek* 83,135 ezer pengős értékkel, noha az összsúlyuk csak 1,700 ezer mázsa. Még a kivitt *fonó-, szövőipari árúk* értéke is meghaladja a bányatermékekét 10,686 ezer pengővel 22,7 ezer mázsás összsúly mellett. A *ruházati ipar* kivitele sem sokkal marad el 8,415 ezer pengős értékével 10 ezer mázsás összsúly mellett. Végül a *vegyészeti ipar* 1.6 ezer mázsás kivitelének értéke 2,599 ezer pengő volt, a fennmaradó 5,400 ezer mázsás *különféle kivitelnek* értéke pedig 118,627 ezer pengő.

A magyar külkereskedelmi forgalomnak ebben a keretében a magyar Felvidék és Kárpátalja az 1937. év folyamán a következő szerephez jutott. Harmincnégy millió mázsás behozatalunkból a magyar Felvidékről származott 2,268.059 mázsa, a Kárpátaljáról pedig 1,277.480 mázsa. Behozatalunknak 483.6 milliót elérő értékéből ellenben Kárpátalja része volt nagyobb, 6,061 ezer pengővel, a magyar Felvidékről származó behozatalunknak 4,014 ezer pengős értékével szemben. Már kivitelünk oldalán Kárpátalja része egészen összezsugorodott. Huszonöt millió mázsás kivitelünkéből 475.730 mázsa ment a magyar Felvidékre, Kárpátaljára ellenben csak 30.300 mázsa. Kivitelünknek 583 millió pengős összértékéből pedig a magyar Felvidékre jutott 2,568 ezer pengő, Kárpátaljára azonban már csak 292 ezer pengő.

A magyar *Felvidékről* származó *behozatalunknak* mennyiségre csaknem kilencven százaléka *bányatermékekből* állot, még pedig főként homokkőből, és vasércből. E behozatal összsúlya 2,015.551 mázsa volt és értékre is többet tett ki egész felvidéki behozatalunk felénél, 2,351. ezer pengőt. Második legnagyobb behozatali tételünk a magyar Felvidékről *faanyagokból* állott 216.149 mázsás összsúllyal 752 ezer pengős értékben. Még a *papiripari* behozatalnak van nagyobb jelentősége 14.831 mázsával 512 ezer pengős értékben, valamint értékre az *állati termékek* behozatalának 329 ezer pengős értékkel 2,559 mázsás összsúly mellett, míg a *vegyészeti árúkra* 1.172 mázsa súlyban 5 ezer pengős értékű behozatal, *növényi termékekre* 547 mázsa súlyban 4 ezer pengős behozatal, *gépekre és készülékekre* 396 mázsa súlyban 31 ezer pengős értékű behozatal, nem részletezett *egyéb árúkra* pedig 16.854 mázsa súlyban 30 ezer pengős értékű behozatal esik.

Egészen eltérő volt *kárpátaljai behozatalunk* megoszlása. Ebben a faanyagok majdnem kizárólagos szerepet vittek. Az 1,277.480 mázsás behozatalból ugyanis *faanyagok* voltak 1,266.489 mázsa összsúlyban és a 6,061 ezer pengős összértékből fanyagokra esett 5,512 ezer pengő. A *vegyészeti árúk* 8.765 mázsás mennyisége 137 ezer pengős összértékkel szintén az erdőkitermeléssel függött össze. *Állati termékekre* esett 257 mázsa 400 ezer pengős értékben, *bányatermékekre* 124 mázsa 3 ezer pengős értékben.

A kiviteli oldalon a következő részleteket tárhatjuk fel. A magyar *Felvidékre* irányuló *kivitelünkben* mennyiség szerint nyolcvan százalék esett bányatermeink kivitelére, barnaszénkivitelünk folytán. A magyar Felvidékre kivitt *bányatermékek* mennyisége ugyanis a 475.730 mázsás egész felvidéki kivitelünkéből 395.355 mázsa volt 511 ezer pengő értékben. Már értékre sokkal nagyobb volt az *állatok és állati termékek* kivitele 9.315 mázsás összsúly mellett 921 ezer pengős értékkel, valamint a *növényi termékeké* 64.373 mázsás összsúlyban 558 ezer pengős értékkel, továbbá a *papirárúké* is 1.990 mázsás

összsúlyban, de 513 ezer pengős értékkel. Már a többi árú kivitele egészen jelentéktelen, így a *vegyészeti áruké* 2.101 mázsa, de csak 4 ezer pengő, a *vas- és fémárúké, és készülékeké* 33 ezer pengő, de csak 274 mázsa, az *agyag- és üvegipari áruké* 140 mázsa 7 ezer pengős értékben, *faanyagoké* 8 ezer pengő, de csak 30 mázsa súlyban, végül nem részletezett *egyéb áruké* 2.152 mázsa súlyban és 13 ezer pengős értékkel.

Kárpátaljára irányuló, igen szerény méretű *kivitelünkben* viszont a növényi termékek csaknem kizárólagos szerepet vittek, még pedig különösen a tengeri és a széna kivitele. Az egész 30.300 mázsás kivitelből 29.155 mázsa volt a *növényi termékeké* 266 ezer pengős értékben. *Bányatermékekre* esett 852 mázsa 6 ezer pengős értékben, viszont *állati termékekre* 11 ezer pengő 100 mázsa után, *gépekre, készülékekre* 5 ezer pengő 7 mázsa után, végül nem részletezett *egyéb árukra* 4 ezer pengő 186 mázsa után. Ha a visszacsatolt területekkel annak idején folytatott külkereskedelmi forgalmunk nem is korlátozhatja azt a gazdasági forgalmat, amely majd most a közös határokon belül szükségképpen ki fog alakulni, mégis világosságot vethet az egyes területek különleges gazdasági jellegére és az ebből kiinduló új magyar közgazdaságra.

A megnagyobbodott Magyarország belső gazdasági forgalma nemcsak áruk forgalmából fog állani. Meg fog élnkülni a belső vándormozgalom is, melynek nyomában jobban meg kell ismernünk egymást és ezzel egyúttal jobban meg is kell egymást értenünk. A visszacsatolt területek nagyobb részt fognak vállalni a milliós Budapest élelmészéből, de a milliós Budapest életéből is és feltehetően meg fognak ragadni minden alkalmat, hogy az ország fővárosát meglátogassák. Fel fogják keresni a felvidéki nyaralók a balatoni fürdőhelyeket is, viszont a magaslati levegőt kereső alföldi magyarnak fel kell keresnie a visszakerült erdős hegyvidéket, el kell látogatnia az aggteleki cseppkőbarlangba, el kell zarándokolnia Rákóczi sírjához és mindenhova, ahonnan eddig, teljes hűz esziendőn át, egy értetlen és lelketlen világpolitika elzárta. Most újból megfogjuk egymás kezét, testvér a testvérét, mint ezer esztendőn keresztül és nem engedjük el többet soha.